

บัญชาขาดก

ประชุมนิทานในประเทศนี้แต่โบราณ ๕๐ เรื่อง

ภาคที่ ๒

จากวางเอก พระยารพวงศ์พิพัฒน์ แลคุณหญิงวรพวงศ์พิพัฒน์

พิมพ์ในการปลงศพของคุณ

หม่อมสาย นพวงศ์ ณอยุธยา

เมื่อบัดนี้ พ.ศ. ๒๔๖๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์บรรณวัฒนาการ

หอสมุด (๒๒)

คำนำ

จางวางเอก พระยารวพงศ์พิพัฒน์ กับคุณหญิงวรพงศ์พิพัฒน์ จะ
ทำการปลงศพลงของคุณ หม่อมสาย นพวงศ์ณอยุธยา หม่อมของหม่อมเจ้า
กรรเจียก ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศวศิกวิไล ผู้เป็นมารดา
ของคุณหญิง ให้มาแจ้งความยังหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ว่ามี
ศรัทธาจะรับพิมพ์หนังสือเป็นของถวายแด่เจ้าแจกเนื่องในการกุศลทักษิณานุ
ทาณเวณาภานิกิจสักเรื่อง ๓ ขอให้กรรมการช่วยเลือกเรื่องหนังสือให้
ข้าพเจ้าแจ้งแจ้งความถึงเรื่องหนังสือบัญญัติชาติก ซึ่งหอพระสมุดฯ กำหนด
รวบรวมพิมพ์มาแล้วโดยลำดับ แลชวนพระยารวพงศ์พิพัฒน์กับคุณหญิง
ขอให้ช่วยรับพิมพ์สักตอน ๓ ก็เห็นชอบด้วย ข้าพเจ้าจึงเลือกเรื่องบัญญัติ
ชาติกภาคที่ ๒ ให้พระยารวพงศ์พิพัฒน์กับคุณหญิงพิมพ์ตามประสงค์
หนังสือบัญญัติชาติกนี้ คือประมุขนิทานเก่าแก่ที่เล่ากันในเมืองไทยแต่
โบราณ ๕๐ เรื่อง พระดั่งมีชาวเชียงใหม่รวบรวมแต่งเป็นชาติกไว้ในภาษา
มคธ เมื่อพระพุทธศักราชประมาณราวในระหว่าง ๒๐๐๐ จน ๒๒๐๐ ปี อัน
เป็นสมัยเมื่อพระดั่งมีชาวประเทศนี้พากันไปเล่าเรียนมาแต่ลังกาทวีป มีความรู้
ภาษามคธแตกฉาน เอาแบบอย่างของพระภิกษุสงฆ์ในลังกาทวีปมาแต่ง
หนังสือเป็นภาษามคธขึ้นในบ้านเมืองของตน แต่งเป็นอย่างอรรถกถาธรรมา
ธิบาย เช่นคัมภีร์มงคลที่ป็นต้นบ้าง แต่งเป็นเรื่องตำนานประวัติ เช่น
คัมภีร์ชนกาดมาตินเป็นต้น ตามอย่างเรื่องมหาวงศ์พงศาวดารลังกาบ้าง แต่ง

เป็นชาดก เช่นเรื่องบัญญัติชาดก^๕ เขาอย่างนิบาตชาดกบ้าง โดยเจตนา
จะบำรุงพระศาสนาให้ถาวร และจะให้หนังสือซึ่งแต่งนั้นเป็นหลักฐานมั่นคง
ด้วยเป็นภาษาเดียวกับพระไตรปิฎก แต่หนังสือบัญญัติชาดก^๕ เห็นจะแต่งใน
ตอนปลายสมัยที่กล่าวมา เพราะความรู้ภาษามคธทูtram^๕ ลงไม่ถึงหนังสือ
แต่งขึ้นก่อน

หนังสือบัญญัติชาดก^๕ นั้นฉบับเดิมเป็นคัมภีร์दान จำนวนรวม ๕๐ ผูก
ด้วยกัน เดียวกันเห็นจะมีอยู่แต่ในประเทศสยาม กับที่เมืองหลวงพระบาง
แต่ที่กรุงกัมพูชา ที่อนทาม^๕ มีเรื่องราวปรากฏว่าเคยได้นับไปถึงเมือง
พม่าครั้งหนึ่ง พม่าเรียกว่า “เซียงใหม่^๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐” แต่พระเจ้าแผ่นดินพม่า
องค์ใดองค์หนึ่งดำรัสว่าเป็นหนังสือแต่งปลอมพระพุทธชวจนะตั้งให้เผาเสีย ใน
เมืองพม่าจึงมีได้มีหนังสือบัญญัติชาดกเหลืออยู่ คำที่คำว่าแต่งปลอมพระ
พุทธชวจนะนั้น เพราะพระเจ้าแผ่นดินพม่าองค์นั้นหลงเชื่อว่าหนังสือนิบาตชาดก
หรือที่เราเรียกกันในภาษาไทยว่า “เรื่องพระเจ้าहारอย^๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐” เป็น
พระพุทธชวจนะ ซึ่งที่แท้หาเป็นเช่นนั้นไม่ ความจริงเป็นดังพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชวินิจฉัยไว้ในพระราชนิพนธ์
คำนำหนังสือนิบาตชาดกภาคต้น ซึ่งโปรดฯ ให้พิมพ์เมื่อในรัชกาลที่ ๕ ว่า
เรื่องนิบาตชาดกนั้นคงเป็นนิทานที่เล่ากันในพื้นเมือง มีมาแต่ก่อนพุทธกาลช้านาน
เมื่อพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ ทรงยกเอาเรื่องนิทานมาแสดงเป็น
อุปมาในพระธรรมเทศนาเนื่อง ๆ ก็ธรรมดาในเรื่องนิทานย่อมต้องมีตัวดีแต่
ตัวชั่ว ตัวดีจะเป็นคนก็ตาม จะเป็นสัตว์เดียรัจฉานก็ตาม ย่อมเรียกว่า

“มหาสัตว์” มาเกิดสัมมุติชนต่อภายหลังพระพุทธกาลว่า มหาสัตว์ในเรื่อง
 ชาดกนั้น คือพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ครั้นเมื่อมาคบแต่งร้อยกรองพระไตร
 ปิฎกกันในชั้นหลัง ๆ ผู้แต่งประสงค์จะปลุกศรัทธาให้มั่นคงตามความเชื่อถือ
 ของตน จึงแต่งประชุมชาดก ประหนึ่งว่าพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ชัดเจน
 ว่ามหาสัตว์นั้น ๆ มาเกิดเป็นพระพุทธองค์ และบุคคลหรือสัตว์อื่นนั้น ๆ มาเป็น
 ชุณหสนุในปัจจุันชาติ รูปเรื่องชาดกจึงเป็นเช่นปรากฏอยู่ในหนังสือนิบาต
 ชาดก เพราะความเป็นดังอธิบายมานี้ ที่พระสงฆ์ชาวเขียงใหม่เอานิทานในพื้นที่
 เมืองแต่งเป็นชาดก เป็นแต่แต่งตามแบบอย่างหนังสือเก่า ซึ่งพระคณิศรจนา
 จารย์ได้แต่งมาแต่ปางก่อน หาได้ตั้งใจจะหลอกดวงผู้หนึ่งผู้ใดว่าเป็นพระพุท
 ธิคุณไม่ พระเจ้าแผ่นดินพม่าหากเข้าพระทัยหลงไปเอง

ต้นฉบับหนังสืออธิบายชาดกที่มีอยู่ในสยามประเทศนี้ ไม่มีครบ
 บริบูรณ์แห่งใด ๆ มาช้านาน แม้หนังสือฉบับหอหลวงซึ่งได้มาไว้ในหอพระ
 สัมมุติสำหรับพระนครก็ไม่มีครบบริบูรณ์ กรรมการหอพระสัมมุติ ได้พยายาม
 สืบหาฉบับที่ขาดมาหลายปี ไปได้ฉบับมาแต่วัดระฆังบ้าง ได้มาแต่วัดอรุณ
 บ้าง เมื่อเร็ว ๆ นี้ได้มาจากวัดประทุมคงคาอีกตอนหนึ่ง รวบรวมเข้ากันจึง
 ได้ฉบับครบบริบูรณ์เมื่อใน พ.ศ. ๒๔๖๖ การที่จะพิมพ์หนังสืออธิบายชาดก
 เป็นพระประสงค์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสัสมตอมรพันธุ์ เมื่อยัง
 เสด็จดำรงตำแหน่งเสนาบดีหอพระสัมมุติสำหรับพระนคร ได้ทรงพระอุสาหะ
 แปลเรื่องสัมมุติไสย อันเป็นนิทานเรื่องต้นบัญญัติชาดกไว้เรื่องหนึ่ง แต่เข้าใจ
 ว่าคงจะเป็นเพราะเมื่อทรงแปลแล้ว จึงทราบว่าต้นฉบับหนังสืออธิบายชาดก

ที่มีอยู่ในหอพระสมุดฯ บทพร้อม ไม่สามารถจะพิมพ์ให้ตลอดเรื่องได้ใน
 สมัยนั้น จึงได้ทรงยังอยู่เพียงนั้น ครั้นมาเริ่มพิมพ์ในสมัยนี้ จึงได้เอาเรื่อง
 สมุดโฆษซึ่งกรมพระสุมมคตอมรพันธุ์ได้ทรงแปลไว้มาพิมพ์เป็นเรื่องต้นในสมุด
 เล่มแรก ได้แก้ไขบ้างเล็กน้อย เช่นเพิ่มเติมคาถาดลงให้เป็นรูปเดียวกับนิบาต
 ชาติกซึ่งหอพระสมุดฯ ได้พิมพ์นั้นเป็นต้น

นิทานในปัญญาสาตก เป็นนิทานที่ไทยเรารู้กันอยู่ชั้มทราบหลายเรื่อง
 เช่นเรื่องสมุดโฆษ เรื่องพระสุชนนางมโนहरา เรื่องสังข์ทอง เรื่องพระรถเสน
 แด่เรื่องควาเป็นต้น การที่เอาหนังสือปัญญาสาตกมาแปลพิมพ์ในครั้งนี้ จะ
 เป็นประโยชน์ต่อบัณฑิตให้รู้ว่านิทานเหล่านั้น เรื่องที่เขาเล่ากันแต่โบราณเป็น
 อย่างไร ที่เอามาแต่งเป็นโคลงฉันท์แลบทละครอน เอามาแก้ไขเล็กน้อยได้
 บ้าง แด่ให้รู้เรื่องนิทานเก่าแก่ของประเทศนี้ ซึ่งมีได้ปรากฏในทีอนกอก
 หลายเรื่อง จึงเชื่อว่าหนังสือปัญญาสาตกจะเป็นของที่พอใจนักเรียนทั้งปวง
 กรมการหอพระสมุดฯ ขออนุโมทนาคุณศุภบุรุษาคีตกษณานุปทาน ซึ่ง
 ว่างวางเอก พระยารวรพงศ์พัฒน์แแต่คุณหญิงได้บำเพ็ญ เป็นมาคบุรุษฐานกิจ
 อริยธรรมสมาทาน ด้วยความกตัญญูกตเวที แแต่ได้พิมพ์หนังสือเรื่องน
 ให้แพร่หลาย

ดํ ๒๖ ๒๕๖๓ สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๓๓ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๕๖๘

สารบัญ

กนกวรรณราชชาดก

หน้า ๓

วิชัยบัณฑิตชาดก

๑๑ ๓๓

ธรรมโศคนทกชาดก

๑๑ ๓๒

บัญญัติชาตก

เรื่องที่ ๑๖ ถึงเรื่องที่ ๑๘

พระราชกรณียกิจ (แจ่ม บุรณนันท)

เปรียญ ๖ ประโยค วัตรราชบุรณเรียง

๑๖ กนกวรรณราชชาตก

ภูตบุปผ์ ภูทิวเว กนกจิตเต นาม นคเร กนกวรรณโณ นาม
ราชา กนกเทวียาย สุธธิต์ ตุสมิ รชช กาสเรสิ ชมพูทีเป อีสุสโร โหติ.

ในกนกชาตกนั้นมีความว่า วันหนึ่งภิกษุทั้งหลายประชุมกันในโรง
ธรรมสภา กล่าวสรรเสริญพระเดชพระคุณของสมเด็จพระบรมศาสดา ด้วย
เรื่องภคตทานการบริจาคภัตตาหาร

ขณะนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ได้ตั้งโรงธรรมสภา จึงมี
พระพุทธปฏิภาตรว่า ตูกรภิกษุทั้งหลาย ภคตทานนั้นได้เคยมีมาแต่ในกาล
ปางก่อน เมื่อครั้งพระเจ้ากนกวรรณราช แล้วยราชสมบัติอยู่ในพระนคร
กนกวัต พระอรรคมเหษีทรงพระนามว่า กนกเทวีราชกัญญา พระเจ้ากนก
วรรณราชนั้น เป็นเอกราชทรงอิศรภาพเป็นใหญ่ในชมพูทวีป ปุโรหิตาจารย์
ของพระเจ้ากนกวรรณราชนั้น เป็นผู้รอบรู้ศาสตร์ศาสตร์ทั้งปวง

บัญญัติชาติก

อยู่มากวันหนึ่ง พระเจ้านกวรรณราชมีรับสั่งให้หาปุโรหิตาจารย์เข้าไปเฝ้า แล้วมีพระราชดำรัสถามว่า ดูกรอาจารย์ ในวันนี้ ความสุขจะมีมากหรือ หรือว่าความทุกข์จะมีมากอย่างไร ดาวฤกษ์ได้แสดงเหตุผลเป็นไหน ท่านอาจารย์จงตรวจตราดูให้รู้เหตุทั้งในปัจจุบัณแต่เบของหน้า

พราหมณ์ปุโรหิตได้ฟังรับสั่งถาม ก็พิจารณาตฤกษ์ยามตามตำราได้ยเวท ก็แจ้งเหตุอันร้ายแต่ดใหม่ขึ้น จึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นมหाराช ข้าพระองค์พิจารณาตามคัมภีร์ได้ยศาสตร์ เห็นว่าบนจะมีความสุขมาก เหมือนเมอบอนประกอบกฤตยุมทุกช่นอย ราชฏรทั้งหลายจะมีความสุขตำรายุ สรรพสิ่งธัญญาหารในพระราชอาณาจักร จักบริบูรณ์อุดมดี ข้าแต่มหाराชเจ้า แต่ทว่าเมอถึงกำหนด นับแต่บนไปอีกสี่บับดวงแล้ว จะเกิดทุพภิกขภัยข้าวแพง ฝนจะแล้งถึงสี่บับสี่ปี แม้แต่หยาดวารีเดี่ยวกมีได้ตกในพระราชอาณาเขตพระพุทธรเจ้าชา

พระเจ้านกวรรณราชได้ทรงสดับดังนั้น ก็มพระหฤทัยอันหวนหวาดประศุจดังว่าถูกยิงด้วยลูกศรอันทรมทราบไปด้วยยาพิษ มีพระกมลจิตต์ประกอบไปด้วยความทุกข์ โดยทรงพระปริวิตกกว่า น่าสังเวชนัก นับแต่บนไปอีกสี่บับจะมีอันตรายคือข้าวแพง เพราะฝนแล้งถึงสี่บับสี่ปี มหาชนเป็นอันมากจะพากันหนีหายเสียแล้ว ชมพูทวีปจะว่างเปล่าจากมหาชน ถึงจะมีอยู่บ้างก็เบาบางไม่สมบูรณ์ เราจะทำประการใดดีหนอ ทุพภิกขภัยคือข้าวแพงเพราะฝนแล้ง จึงจะไม่มในเบของหน้า เมอทรงสังเวชสดพระหฤทัย ถึงทุพภิกขภัยอนจะมีในเบของหน้าดังนี้ จึงมีรับสั่งให้อามาตยทั้งหลายไปประชุม

พร้อมกันหน้าพระदान ครั้นแล้วความตามคำปโรหิตาจารย์ทูตทำนาย แล้ว
มีพระราชดำรัสว่า ดูกรท่านทั้งหลายผู้เจริญ ท่านทั้งหลายจงพากันไปในชมพู
ทวีปทั้งสิ้น บอกกล่าวมหาชนทั้งหลายให้รู้ทั่วกันว่า นับแต่บัดนี้ไปอีกสี่
ปีแล้ว จะเกิดทุกข์ภัยชาวแพ่งเพราะฝนแดงถึงสี่ปี สองปี ให้มหาชน
ทั้งหลายพากันทำไร่ไถนา หว่านข้าวกล้าลงในที่ลุ่มที่ดอนทั้งปวง เมื่อชาว
ติดตามผลออกรวงแล้ว จงเก็บเกี่ยวมันทุกไร่ ในยุ้งฉางทุกบ้านทุกเรือน

อำมาตย์ทั้งหลายรับพระราชโองการแล้ว ก็แยกกันไปเที่ยวบอกกล่าว
ป่าวร้องชาวชมพูทวีปให้รู้ทั่วกันตามมรสุม มหาชนทั้งหลายได้ฟังดังนั้น
ก็พากันทำไร่ไถนาเก็บข้าวเปลือกขึ้นมันทุกไร่ ในยุ้งฉางทุกบ้านทุกเรือน

ฝ่ายพระเจ้ากนกวรรณราชชนนี ครั้นทรงทราบว่า ชาวชมพูทวีปเก็บ
ข้าวเปลือกไว้ตามยุ้งฉางเสร็จแล้ว จึงมรสุมให้อำมาตย์ทั้งหลายไปเที่ยว
ตรวจตรา ประมาณดูข้าวเปลือกของมนุษย์ทั้งหลาย ที่มอยู่ในบ้านน้อย
เมืองใหญ่แต่ปัจฉิมคามราชธานี ว่าจะมีอยู่ประมาณสักเท่าใด ครั้น
อำมาตย์ทั้งหลายออกไปตรวจตราประมาณข้าวเปลือกแล้ว ก็กลับเข้ามา
กราบทูลให้ทรงทราบว่า ข้าวเปลือกทั้งสิ้นมอยู่ประมาณเท่านั้น ๆ พระเจ้า
กนกวรรณราชได้ทรงทราบประมาณข้าวเปลือกในชมพูทวีปทั้งสิ้นแล้ว ก็
บริจาคราชทรัพย์ซื้อไว้เป็นของหลวง สำหรับได้แจกจ่ายในเวลาเมื่อเกิด
ทุกข์ภัยตามสมควร

ครั้นถึงกำหนดสี่ปีแล้ว อย่างเขายกสี่ปีแล้ว นำฝนมาทว่าหยาด
หนึ่งกมได้ตกในชมพูทวีป มนุษย์ชาวเมืองทั้งหลายถูกทุกข์ภัยเบียดเบียน

อดอยากอาหารล้มตายลงเป็นอันมากชนทุกชน บางที่ตายวันละร้อยคน บาง
ที่ตายวันละพันคน บางที่ตายวันละหมื่นวันละแสนคน พืชพันธุ์ที่ปลูก
พังครumbleไปด้วยกลิ่นทรากศพของมนุษย์ ประดุจดังว่าดูฐานะประเทศป่าช้า
เป็นที่น่าพิลึกพิงกด้วยยิ่งนัก

ในลำดับนั้น พระเจ้ากนกวรรณราชเสด็จประทับอยู่บนพื้นปราสาท
จึงมีพระราชดำรัสแก่อำมาตย์ทั้งหลายว่า ดูกรท่านทั้งหลายผู้เจริญ ในชมพู
ทวีปนี้แรงกาแล่นซึ่งทั้งหลายย่อมก่อกินทรากศพ ให้มีกลิ่นอันทรหอบพุ่งไป
ทั้งกุดริดาทั้งหลายก็พากันชุ่มช่อนอยู่แต่ในเรือน มิได้แต่เห็นพระจันทร์พระ
อาทิตย์ ท่านทั้งหลายควรจะพากันไปอาศัยอยู่ในราวป่า ไม่ช้าเท่าไรก็จะพา
กันตาย หรือท่านทั้งหลายปราถนาจะไปอยู่ที่ใด ก็จงพาบุตรภรรยาไป
อยู่ในที่นั้น ตามความปราถนาเถิด

อำมาตย์ทั้งหลายได้ฟังพระราชดำรัสอนุญาตดังนั้น จึงกราบทูลว่า
ข้าแต่สมเด็จพระราชาเจ้า ข้าพระองค์ทั้งหลายจะขออาศัยพึ่ง โพธิ์ร่มถาวรอยู่
ในเมืองนกกบทบุตรแดภรรยาทั้งหลาย แม้ถึงจะทำกาตกรรมตาย ก็ขอ
ตายอยู่ที่ใกล้บาทมุตของพระองค์ พระพุทธเจ้าข้า

พระเจ้ากนกวรรณราชก็ได้ตรัสประการใด คงพระราชทานข้าวหตวง
ให้แก่พวกอำมาตย์ แลมหาชนทั้งหลายทุก ๆ วัน ทั้งพระราชทานแก่ทารก
ของชาวเมือง แลทารกของพวกอำมาตย์ทั้งหลาย ประมาณได้ ๕ เดือน
ข้าวเปลือกของหตวงที่เป็นส่วนพระราชทานก็หมดสิ้น ยังเหลืออยู่แต่ข้าว
สำหรับพระกระยาหาร แลสำหรับพระมเหสีราชบุตรราชธิดาเท่านั้น ครั้น

ส่งไปอีกเดือนหนึ่ง ชาวทั้งนั้นก็หมดสิ้น คงเหลืออยู่แต่ชาวदारประมาณ
 ๓๐๐ คน สำหรับพระกระยาหารของพระเจ้ากนกวรรณราชแต่พระราชกุมาร
 เท่านั้น พระนางกนกราชเทวีผู้เป็นอรรคมเหษี จึงเอาชาวदार๓๐๐คนนั้นมา
 หุงเป็นพระกระยาหาร แล้วเก็บไว้สำหรับจะให้พระราชดำมีแต่พระราชกุมาร
 ทรงเสวย

ในขณะนั้น มีพระปัจเจกโพธิองค์หนึ่งอยู่ณยอดเขาคันธมาถน์ พระ
 ปัจเจกโพธิ์นั้นทรงอำนาจมาก ด้วยสามารถปัจเจกโพธิญาณ เข้าดูนิมิต
 สืบมาบัดอยู่ ๗ วัน ครั้นถึงวันที่ ๘ ออกจากสมาบัติแล้ว จึงพิจารณาดูสัตว์
 โลก ด้วยทิพยจักษุญาณอันบริสุทธิ ดั่งดวงเสี้ยวซึ่งจักษุอันเป็นของแห่งมนุษย์
 ประดุจดั่งว่าจักษุแห่งเทพยดา ก็ได้เห็นเหตุในชมพูทวีปทั้งสิ้น จึงคิดรำพึงว่า
 น่าสังเวชนัก สัตว์โลกทั้งหลายมีแต่ประกอบไปด้วยความประมาท มิได้
 บำเพ็ญทานรักษาศีลแต่มีได้เจริญเมตตาทานา ทังมิได้กระทำสักการบูชา
 สรรพพุทธพระธรรมพระสงฆ์ แต่มีได้ปฏิบัติเพียงดูบิดามารดา แลปราศจาก
 ความเคารพผู้ที่เจริญกว่าในตระกูล มีผู้เฒ่าผู้แก่บิดามารดาเป็นต้น การ
 ที่สัตว์โลกมาพากันมีความประมาทเช่นนั้น โรคภัยอันตรายทั้งปวงเป็นอันมาก
 จึงบังเกิดมีขึ้นในชมพูทวีป ครั้นพระปัจเจกโพธิ์คิดรำพึงดังนี้แล้ว จึง
 พิจารณาต่อไปว่า เราควรจะทำการสังเคราะห์ผู้ใดก่อนดีหนอ ก็เห็นด้วย
 ญาณจักษุว่า พระเจ้ากนกวรรณราชนั้นเป็นหน่อพุทธชาตจึ่งได้ตรัสเป็น
 พระพุทธเจ้าในอนาคตกาลภายหน้า เราควรทำการสังเคราะห์แก่พระเจ้ากนก
 วรรณราชนั้น ให้ได้ทรงบำเพ็ญทานบารมี จะได้เป็นที่สรรเสริญของ

ประชาชนทั่วไปในชมพูทวีป พระปัจเจกโพธิเจ้าพิจารณาเห็นดังนี้ จึงเหาะ
ไปโดยอากาศ ดอยอยู่ตรงพระราชนิเวศน์ของพระเจ้ากนกวรรณราชัน

ฝ่ายอำมาตย์ราชเสวกทั้งหลาย ได้เห็นพระปัจเจกโพธิประดิษฐานอยู่
ณอากาศ จึงกราบทูลพระเจ้ากนกวรรณราชว่า ข้าแต่ลummตีเทวราชเจ้า โน้
ยักษเหาะมาเพื่อจะเคียวกนิชาพระองค์ทั้งหลายโดยแท้ พระเจ้ากนกวรรณราช
ได้ทรงสดับ ทอดพระเนตรไปเห็นพระปัจเจกโพธิ จึงตรัสว่า ดูกรอำมาตย์
ทั้งหลาย รูปกายที่เหาะอยู่นั้นมิใช่ยักษ จักเป็นพระปัจเจกโพธิเจ้าแต่ดั้งมา
โดยแท้ ตรัสดังนี้แล้ว ก็ทรงเลื่อมใสในพระปัจเจกโพธิอันบริบูรณ์ด้วย
อิริยาบถอันงาม จึงเสด็จอุฎฐาการจากราชอาสน์ ประคองพระหัตถ์ถวาย
อภิวาทนพระปัจเจกโพธินั้น ด้วยบูชาด้วยเครื่องสักการณ์ของหอมแดดอกไม
เป็นต้น

ขณะนั้น พระปัจเจกโพธิก็เหาะลงมาจากอากาศ มาประดิษฐานอยู่
ตรงพระพักตร์พระเจ้ากนกวรรณราชบรมกษัตริย์ ๆ ทอดพระเนตรเห็นพระ
ปัจเจกโพธิถอบาตรอันเปล่า ก็ทรงทราบว่ พระปัจเจกโพธิเจ้าปราศนา
ภคตอาหาร จึงทรงพระดำริหว่า เวदानเรากยากจนเช่นใจเพราะเป็นลummตี
เกิดข้าวแพง ไม่สามารถที่จะถวายอาหารบิณฑบาตได้ ทรงดำริหดังนี้แล้ว
จึงตรัสแก่พระปัจเจกโพธิว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ เงินแดทองกดี ทง
แก้วมณเฑาะแก้วมุกดาแดผานงผาหมกดี ของข้าพเจ้ามอญเป็นอนมากเหตุอกที่จะ
ประมาณ แต่ทว่าชาวเบ็ดอกหรือชาวตำรมาทว่าลัทธิทนานหนึ่ง ในเรือนของ
ข้าพเจ้ามเดิม ข้าพเจ้าเกิดความเดือดร้อนรำคาญ เสียใจที่ไม่ได้ถวาย

มณฑลพาศถานแก่พระผู้เป็นเจ้าในครุฑน ^{๕๕} พระบัจเจก โภชกียน้อยมิได้ตอบ
ประการใด

พระเจ้ากนกวรรณราชเห็นอาการดังนั้น จึงทรงพระดำริหว่า พระผู้
เป็นเจ้าทศพรทกษณาทานเช่นนั้น ยากที่เราจะหาได้ โดยแท้ แต่เป็นการจงจิตต์
มฤตจะคิดประการใด ทรงพระดำริหณแล้ว จึงตรัสถามราชบริษัทว่า
ภักตอาหารของใครม้อยู่บ้าง พระราชเทวีได้ทรงฟังจึงทูลว่า ข้าแต่สมมติ
เทวราชเจ้า ข้าวดสารประมาณทนานหนึ่ง หม่อมฉันได้หุงไว้เป็นพระกระยาหาร
สำหรับพระองค์แด่พระราชกุมารม้อยู่ พระเจ้ากนกวรรณราชได้ทรงสดับ จึง
รับสั่งให้ยกภักตภาชนะออกมา แล้วทรงถือเอาภักตอาหารที่เป็นส่วนของพระ
องค์ ทรงพระดำริหในพระหฤทัยว่า ถ้าเราจะบริโภคโภชนาหารนี้ ชีวิต
ก็จักไม่ดำรงอยู่นานเท่าใด เราบริจาภักตอาหารนี้ถวายพระผู้เป็นเจ้าจัก
ประเสริฐกว่า จะได้รับอานิสงส์ผลในภายหน้าเป็นอันมาก อนึ่งสมเด็จพระผู้
มีพระภาคได้ตรัสเทศนาไว้ว่า ร่างกายนี้จะได้จิริฐิตกาดตั้งอยู่นานหามิได้
จะมีแต่ความแตกทำลายเป็นเบ้องหน้า เราจะประโยชน์อะไรด้วยร่างกาย เราจะ
ถวายภักตอาหารนี้แก่พระผู้เป็นเจ้า ทำร่างกายของเราอันไม่มีแก่นสารให้เป็น
แก่นสารชน ทรงพระดำริหดังนั้นแล้ว ก็กล่าวพระคาถาว่า

วิษุบลดา ยถา กาโย ตถา โภณโต อสารโก
อสารกสฺส โภคสฺส สารมาทาย ปณฺทิตโต

ความว่า ดูกรท่านทงหตายผู้เจริญ ร่างกายของเรา มิได้มีแก่นแน่น
หนา คือไม่ตั้งอยู่นานเท่าใด อุปมาดังสายฟ้าอันดับออกแล้ว ก็พด้นที่จะ

บัญญัติชาดก

ตามสัญญาไปฉนั้น บัณฑิตผู้มีปัญญาพิจารณาเห็นเหตุนี้ จึงกระทำร่างกาย
แด่โรคทรัพย์ทั้งหลายให้เป็นแก่นสาร คือจำแนกแจกทานแด่เคารพท่านผู้มีศีล
แลปฏิบัติบำรุงมารดาบิดาเป็นต้น ถือเอาสิ่งที่เป็ประโยชน์เป็นแก่นสาร
สำหรับตนไปในภายหน้า

พระเจ้ากนกวรรณราชครีดีพระคาถาดังนี้แล้ว ก็มีพระกมดอันผ่องแผ้ว
เบิกบาน ทรงจับสุวรรณภาชนะอันเต็มด้วยพระกระยาหารแล้ว มีพระสรวิร่างกาย
เต็มไปด้วยบัตติปราโมทย์ เสด็จไปสู่ที่ใกล้พระปัจเจกโพธิธวายนมัสการแทบ
บาทยุคล แล้วตรัสอาราธนาว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ บิณฑบาตทาน
ของข้าพเจ้านั้น จะน้อยหรือมากก็ดี จะเค็ร่าหมองหรือประณีตบรรจงก็ดี
ข้าพเจ้าถวายด้วยจิตศรัทธาได้มั่งคั่ง ขอพระผู้เป็นเจ้าจงรับบิณฑบาตทาน
นี้ เพื่อส่งเคราะห์ให้เป็นประโยชน์แด่ความสุขแก่ข้าพเจ้าตั้ง นกาดนาน ครีดี
อาราธนาดังนี้แล้ว ก็ได้ภคตาหารลงในบาตรตั้งความปราถนาว่า ด้วย
อำนาจอันยิ่งใหญ่แห่งภคตทานของข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าจะเกิดในชาติใดภพใดก็ดี
ขออุบ้ทวทุกขภัยทั้งปวง จงอย่าได้มีแก่ข้าพเจ้าทุกภพทุกชาติไป อนึ่งใน
อนาคตกาลภายหน้า ขอให้ข้าพเจ้าได้ครีดีรู้เป็นพระสรวิปัญญาพุทธเจ้า เมื่อ
ข้าพเจ้ายิ่งท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏฏ์ราบใด ชนชอว่าทุกข์ภัยอดอยาก
อาหารเห็นปานดังนี้ จงอย่าได้มีแก่ข้าพเจ้าตราบเท่าจนถึงพระปรินิพพาน

ฝ่ายพระปัจเจกโพธิชน ครั้นรับภคตาหารจากบรมกษัตริย์แล้ว เมื่อ
จะกระทำอนุโมทนาจึงกล่าวพระคาถาว่า

อินฺฉิตฺติ	ปตฺถิตฺติ	ตฺถุหิ	จิปฺปเมว	สมิขุณฺต
สพฺเพ	ปุเรนฺต	สํกปฺปา	จนฺโท	ปณฺณโรโส
ยถา	ยถา	ยถา	ยถา	ยถา
ยถา	ยถา	ยถา	ยถา	ยถา
ยถา	ยถา	ยถา	ยถา	ยถา
ยถา	ยถา	ยถา	ยถา	ยถา
ยถา	ยถา	ยถา	ยถา	ยถา
ยถา	ยถา	ยถา	ยถา	ยถา
ยถา	ยถา	ยถา	ยถา	ยถา
ยถา	ยถา	ยถา	ยถา	ยถา
ยถา	ยถา	ยถา	ยถา	ยถา

ความว่า ผลที่ท่านปราถนาประสงค์นั้น จงสำเร็จแก่ท่านโดยเร็วพลัน

ความดำริหิจตตทั้งปวงของท่าน จงสำเร็จบริบูรณ์เต็มที่ ดุจพระจันทร์ใน

วันขึ้นแรม ๑๕ ค่ำ อันเต็มดวงบริบูรณ์นั้น อนึ่งบุญกุศลที่บุคคลทำแล้ว

ด้วยจิตศรัทธาอันประกอบไปด้วยปริชาญาณ แม้ถึงจะน้อยประมาณเท่า

เมล็ดงาเท่านั้น ผลจะมากอุปมาเท่าเขาพระเมรุ แด่สุชีพศตแห่งต้นไทรอัน

ดกดำดไปนั้น แด่สุชีพชาวักดาที่บุคคลหว่านลงในนาแล้ว ย่อมงอกงาม

ให้ผลมากในกาลทุกเมื่อ ด้วยเดชอำนาจแห่งทานที่ถวายแก่ทุกขิณียบุคคล

นี้ สรรพอนันตรายทุกสิ่งจักไม่บังเกิดขึ้น อนึ่งวัตถุทานที่บริจาคใดๆ จะเป็น

ของเคঁราหมองหรือประณีตบรรจงก็ตาม เมื่อนานนทาจิตตทายกผู้บริจาค

ให้ชนบานยืมนได้ ทายกทั้งหลายก็ควรให้วัตถุทานนั้น ด้วยศรัทธาและความ

เดือนได้ ทานนั้น สัตบุรุษทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ได้โถมนา
 การสรรเสริญไว้ ว่ายากที่บุคคลจะพึงบริจาคได้ ทานใดที่บุคคลให้แล้วด้วย
 จิตต์เดือนได้ศรัทธา นักปราชญ์ทั้งหลายได้กล่าวพรรณาทานนั้น ว่ามี
 ผลานิสงส์มากไม่มีประมาณ ทานใดที่บุคคลให้ด้วยปราศจากศรัทธา ทาน
 นั้นจะมีผลานิสงส์น้อยไม่ไพบูลย์เต็มที

เมื่อพระปัจเจกโพธิ์กล่าวคาถาอนุโมทนาดังนั้นแล้ว ก็เหาะไปโดยอากาศ
 ครั้นถึงยอดเขาคันชมาทหนักกระทำกุตตกิจ ฉันทตอาหารนั้น เมื่อสำเร็จ
 กุตตกิจแล้ว มหาเมฆก็ตั้งขึ้นในอากาศ ด้วยอำนาจผลทานที่บรมกษัตริย์
 ได้ถวายแก่พระปัจเจกโพธิ์นั้น

ฝ่ายมหาชนชาวพระนครทั้งหลาย ได้เห็นมหาเมฆอันตั้งขึ้นมาในอากาศ
 ฉนั้น ต่างก็พูดกันออกอองว่า นิมหาเมฆตั้งขึ้นมาเห็นปรากฏในพนาอากาศควร
 จะอัสัจรรย อ้ามาตยทั้งหลายได้ฟังเสียงเอิกเกริกดังนั้น จึงกราบทูลพระเจ้า
 กนกวรรณราชาว่า ข้าแต่สมมติเทวราชเจ้า มหาเมฆตั้งขึ้นในอากาศดังนี้ ก็
 ด้วยอำนาจบุญบารมีที่พระองค์ได้ทรงถวายภัตตทาน มหาเมฆคงบันดาลฝนให้
 ตกลงในสังกตสมพุทธวูปในวันนั้นและ พระพุทธเจ้าข้า

พระเจ้ากนกวรรณราชา ได้ทรงสดับจึงทรงพระดำริหว่า การที่มหา
 เมฆตั้งขึ้นปรากฏในอากาศบดิน ก็ด้วยคุณานุภาพแห่งพระปัจเจกโพธิ์ โดยแท้
 ควรเปนมหัสัจรรยยิ่งนัก

ขณะนั้น มหาเมฆยังห้าฝนให้ตกลงชำระพื้นภูมิภาคให้หมดจดสะอาด
 ให้ทราศพลอยไปตกในมหาสมุทรก่อน แล้วยังห้าฝนดอกไม้ทิพย์ให้ตกลง

โดยลำดับ กตบกลันที่ปฏิภูมด้วยทราภคไฟให้อันตรายอันเลื่อมหาย กลายเป็น
 กตบกลันที่ทวีปพิศต ครนห้าฝนดอกไม้ทิพย์หยุดแล้ว ในลำดับนั้น มหาเมฆ
 ก็ยังห้าฝนอันระคนไปด้วยขนมของเคียวให้ตกกลงณภูมิภาค มหาชนทั้งหลาย
 กาดังมีความมอดอยาก ก็พากันเก็บขนมของเคียวกินเป็นอาหาร ที่เหลือจาก
 บริโภคก็เก็บไว้ในบ้านเรือนของตน ๆ ครนห้าฝนขนมของเคียวหยุดปวัตตนา
 การ ห้าฝนคือข้าวสารก็ตกกลงโดยลำดับถึง ๗ วัน ในลำดับนั้น ห้าฝน
 คือข้าวเปลือกก็ตกกลงถึง ๗ วัน ในลำดับนั้น ห้าฝนอันระคนด้วยผ้าห่ม
 เครื่องอาภรณ์ แดห้าฝนอันระคนด้วยเงินแดงทองคำ แดห้าฝนอันระคนด้วย
 แก้ว ๗ ประการ ก็ตกกลงมาณพื้นภูมิภาค โดยลำดับ ๆ อย่างละ ๗ วัน ๆ
 เมืองกนกวัตในครั้งนั้น ก็บริบูรณ์ไปด้วยสรรพสมบัติ เต็มไปด้วยเทวโลก
 ทิพย์สถาน

เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ จะทรงประกาศผลทานนั้นให้แจ้งชัด

จึงมีพระพุทธดำรัสเป็นพระคาถาว่า

สทุชาบุพพุงคมทานิ	อปี กิณฺจปี เย กติ
ปสนฺนา ตีสฺ กาลเสสุ	ลภนฺติ ติวธิ์ สุขิ
มนุสฺเสสุ ยญฺจ เทติ	สกุเคสุ จ ปรี สุขิ
ตโต จ นิพฺพานสุขิ	สพฺพทานเนน ลภติ

ความว่า ทานการให้การบริจาค มีศรัทธาเป็นบุรพภาคส่วนเบื้องต้น
 อีกประการหนึ่ง ผู้ที่บำเพ็ญทานการกุศลนั้น เมื่อมีศรัทธาความเลื่อมใสมั่น
 ในกาตทั้งสาม คือกาตก่อนเมื่อจะบริจาคก็ประกอบด้วยความเลื่อมใสศรัทธา

แต่ขณะเมื่อจะบริจาทยู่เฝ้าก็มีจิตตยนต์มองได้ ครั้นบริจาคนั้นให้แล้วก็เกิด
 ปรีดาโสมนัส เมื่อบริบูรณ์ด้วยเจตนาในสามกาลดังนี้ ผู้บำเพ็ญทานนั้นย่อม
 ได้สุขสมบัติ ๓ ประการ คือสุขสมบัติในมนุษย์ สุขสมบัติในสวรรค์ สุข
 สมบัติอย่างยิ่งคือพระนิพพาน

สตถา อิมิ ชมฺมเทสนิ อahrtiva สมนเด็จพระบรมศาสดาจารย์
 ทรงนำเรื่องในอดีตกาลมาตรัสเทศนาดังนี้แล้ว จึงทรงประกาศพระเจตวราริยัตถ์
 ครั้นจบพระเจตวราริยัตถ์แล้วทรงประชุมชาตกว่า พระราชกุมารในครั้งนั้น
 กลับชาติมาคือพระราหุลพุทธชิโนรส อามาศย์ในครั้งนั้น กลับชาติมาคือ
 ชรรณเสนาบดีสาริบุตร ปุโรหิตาจารย์ในครั้งนั้น กลับชาติมาคือพระมหา
 โมคคัลลานะ พระนางกนกเทวีผู้เปนมเหสีในครั้งนั้น กลับชาติมาคือนาง
 พิมพาสุนทรานเถรี พระเจ้ากนกวรรณราชบรมกษัตริย์ในครั้งนั้น สืบชนช
 ปรวัตมาคือพระศถาคตในกาลนี้ ท่านทั้งหลายจงทรงจำชาตกดังศถาคต
 แด่ดงมานแด.

จบกนกวรรณราชชาตก

๑๗ วิริยบัณฑิตชาตก

เอกทา กิร สมเย ปณฺจาลราชา เอกรัตนกมฺพล มหาภูจสุส
รณฺโณ เปเสสิ มหาภูจโ จ ราชา ตํ รัตนกมฺพลํ ทิสฺวา เอวมาห

ในชาตกนั้นมีความว่า ฤๅณสมัยครั้งหนึ่ง พระเจ้าบุญจาดราชผู้เป็น
อิศรภาพในบุญจาดนคร ได้ส่งผ้ากัมพลแดงผืนหนึ่งไปถวายพระเจ้ามหารัฐ
ราช ฝ่ายพระเจ้ามหารัฐราชผู้ครองมหารัฐนคร ได้ทอดพระเนตรเห็นผ้า
กัมพลแดงที่พระเจ้าบุญจาดราชส่งมาถวายนั้น จึงตรัสว่า พระเจ้าบุญจาด
ราชผู้เป็นพระสหายของเรา ได้ส่งผ้ากัมพลแดงมีค่าเป็นอันมากมาถวาย ช่าง
ฝ่ายเราควรจะต้องรัตนอันมีค่ามากไปถวาย ให้เป็นราชบรรณาการตอบแทน
จึงจะชอบ ครั้นคิดจนแล้วจึงทรงพระราชดำริห์ต่อไปว่า รัตนอะไรหนอที่จะ
เป็นรัตนอันมีค่ามาก ก็ทรงเห็นวาทรัตนอันอื่น ที่จะม้ค่าได้มอดด้วยพุทธรัตนะ
มิได้มี ควรเราจะส่งพุทธรัตนะไปถวายพระเจ้าบุญจาดราชนั้นเถิด ทรง
พระราชดำริห์ดังนี้แล้ว จึงมรับสั่งให้ช่างทองแม่ทองคำ กระทำให้เป็นผืนผ้า
แดงให้เขียนรูปพระพุทธรูปสมากรสูงประมาณหนึ่งศอก มีพระลักษณะอัน
งามเป็นที่นำมาซึ่งความเลื่อมใส ด้วยภักอันอันชบชุ่มไปด้วยชาติแด่หรรตาด
สอดใส่ให้มีดวงตาขงามวิจิตรบรรจง ครั้นพระพุทธรูปสมากรสำเร็จบริบูรณ์
แล้ว ก็ทรงบูชาด้วยเครื่องสักการทั้งหลายต่าง ๆ จึงให้ต่อเส้าเก้าเอารูปพระ
พุทธรูปสมากรนั้นประดิษฐานไว้ในท่ามกลางตำเรือ จึงมอบให้แก่ราชทูตของ

พระเจ้าบญจาดราช เมื่อสำเภาจะออกจากท่า จักรงอภิวาทนพระพุท
 ธิปฏิมากรมีสุนทรวาจาว่า ข้าแต่พระ โลกนายกผู้เจริญ ผู้เป็นสรณะที่พึ่ง
 อาศรัยของสัตว์โลก ผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณา เป็นคำสดาอนุเคราะห์
 สั่งสอนสรรพสัตว์ เมื่อชนทั้งหลายผู้เป็นพุทธเวไนยประชุมกันอยู่ณที่ใด พระ
 พุทธองค์ได้ทรงละพุทธศุขมาตชาติแลชัตตยัสสุขมาตชาติ แล้วเสด็จไปณที่
 ประชุมของเวไนยสัตว์ชนเหล่านั้น ทำประโยชน์แก่ความสุขให้เกิดขึ้น ใน
 กาดเมื่อยังทรงทรมานพระชนมอยู่ พระพุทของค้ทรงพระกรุณาแก่สรรพสัตว์
 ในกาดก่อนนั้นใด ขอพระพุทของค้ได้ทรงพระกรุณาแก่สรรพสัตว์ในกาดน
 ั้นนั้น ข้าแต่พระพุทธิปฏิมากรผู้เจริญ พระเจ้าบญจาดราชผู้เป็นพระสหาย
 ของข้าพระองค์ เป็นผู้ประกอบด้วยมิจฉาทิษฐิ ถูมิติดจากพระบรมพุทโชวาท
 ที่ตรัสสอน ถ้าแม่พระพุทธิปฏิมากรไปถึงบัญญัตินครแล้ว จักรงกระทำ
 พระพุทธิปฏิหาร ทรมานปลดเปลื้องพระเจ้าบญจาดราชผู้เป็นพระสหายของข้า
 พระองค์ ให้หลุดพ้นจากมิจฉาทิษฐินั้นเถิด

พระเจ้ามหารัฐราช ทรงกระทำสักการบูชาพระพุทธิปฏิมากร แล
 ตรีสังวอนด้วยสุนทรวาทดังนี้แล้ว ก็เสด็จลงไปประดิษฐานยืนอยู่ในน้ำ อัน
 ดึกประมาณเพียงพระศอของพระองค์

ในขณะนั้น พระมหาสมุทรก็เต็มเปี่ยมไปด้วยน้ำ อันมีรสดุจทองคำ
 ที่เหลวคว้างอยู่ในเบ้า สรรพพรตนะทั้งหลายมีรสมีอนรุ้งเรืองมอย่างต่าง ๆ
 ก็ผุดขึ้นมาจากท้องสมุทรแล้วลอยอยู่บนผด่งน้ำ งามโอภาสไปด้วยรัศมีอัน
 วิจิตรรจนา เพื่อกกระทำสักการบูชาพระพุทธิปฏิมากร ทงพนธ์มุทรดำครอัน

ชจิตต์ไปด้วยแก้ว๗ประการกึ่งามสอาด ประดุจดังว่าภาชนะทองคำธรรมชาติ
ฉนั้น อนึ่งดอกประทุมเบญจพรรณก็ผุดขึ้นในระหว่าง ๆ ตามทางชลมารค
เพื่อเป็นเครื่องสักการบูชาพระพุทธปฏิมากร

ในลำดับนั้น พระยานาคทั้งหลายที่อยู่ในสมุทรสาครพร้อมด้วยบริษัท
ก็พากันออกมาจากนาคพิภพของตน ๆ แล้วกระทำสักการบูชาพระพุทธปฏิมากร
ฉนั้น ด้วยของหอมแดดดอกไม้ต่าง ๆ เป็นต้น แล้วต่างคนก็ขับร้องชมเชยด้วย
สร้อยเสียงอันไพเราะเนียรระนาท ฝ่ายเทพยดาทั้งหลายก็ไปรยปรายดอกไม้ทิพย์
ลงมาจากอากาศ แด่ประโคนทิพยดนตรีทั้งหลาย มีหัตถ์ถือธงชายธงแผ่นผ้า
มีฉื่อนวิจิตรรจนาต่าง ๆ แล้วพากันแวดล้อมพระพุทธปฏิมากรอยู่ณอากาศ

ฝ่ายพระเจ้ามหารัฐสุราชนั้น ครั้นดำเภาออกจากท่าเดินไปในมหาสมุทร
ก็ทรงทอดพระเนตรพระพุทธปฏิมากร ประนมพระหัตถ์นมัสการจนดำเภาดับ
พระเนตร ก็เสด็จขึ้นจากกงคานีวัตตนาการเข้าสู่พระราชนิเวศน์ เสด็จขึ้น
สู่ปราศรัยปราสาท

ฝ่ายราชทูตทั้งหลายนั้น ครั้นดำเภาถึงพระนครเบญจาดราช โดยลำดับ
ก็ถึงจากดำเภาเข้าไปเฝ้าพระเจ้าเบญจาดราช ทูลประพฤติเหตุมหัศจรรย์ทั้ง
ปวงให้ทรงทราบ

พระเจ้าเบญจาดราชได้ทรงสดับเหตุมหัศจรรย์ ก็มีพระหฤทัยอันเฝิบ
ชานไปด้วยพระปิติ จึงทรงพระราชดำริหา พระสหายของเราให้เขียนรูป
พระพุทธปฏิมากร แล้วกระทำสักการบูชาอันยิ่งใหญ่ส่งมาให้เรา ข้างฝ่าย
เราควรกระทำสักการบูชาพระพุทธปฏิมากรนั้น ให้ยิ่งกว่าสหายเรากระทำถึงสอง

เท่า แล้วจึงจะให้นำสำเนาอันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิมากรเข้ามาเมือง
 ทรงพระดำริห์อันแล้ว มีพระราชดำรัสให้จัดเครื่องสักการบูชาอันใหญ่ยิ่ง
 แล้วเสด็จจากสถานราชมนเทียร แวดล้อมไปด้วยจตุรงคเสนาท่งหลาย อัน
 มีเครื่องสักการแด่เครื่องดนตรีต่าง ๆ ในมือ แด่มิได้ยงอันไพเราะร้องถวาย
 ชัยมงคลพระพุทธรูปปฏิมากร ครั้นเสด็จถึงท่าที่สำเภาจอด ก็ทรงถวาย
 นมัสการด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วทรงบูชาด้วยเครื่องสักการวรามิส มี
 ประทีปรูปเทียนแตรระเบียบดอกไม้อ่อนหอมเป็นต้น แล้วเสด็จลงไปประดิษ
 ฐานอยู่ในกระแฉับตมารคเพียงพระค้อ ได้ทอดพระเนตรเห็นพระพุทธรูปปฏิมากร
 ก็มีพระหฤทัยประกอบไปด้วยปีติโสมนัส จึงมีพระราชดำรัสปฏิญาณพระ
 องค์ว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอตั้งสรณะตราบเทอดน
 ชีวิต ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงทราบว่ ข้าพระองค์เป็นอุบาสกผู้ถึง
 พระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง พร้อมด้วยกายแต่จิตตจำเต็มแต่วันนี้ไป

ขณะนั้น พระพุทธรูปปฏิมากรจึงกระทำปาฏิหาริย์ ดอยชนไปขัดสมาธิ
 ประดิษฐานอยู่บนอากาศ ด้วยกำลังแห่งศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใสของ
 พระเจ้าบุญจาดราช ในลำดับนั้น พระรัศมีท่งหลายมีพรรณ ๖ ประการ
 โดยประเภทแห่งวรรณอันเขียวแสดเหลืองแดง แดขาวแดงอ่อนแดงเดือน
 ประภัสสร ก็พุ่งออกจากรั้วระของพระพุทธรูปปฏิมากรนั้น
 พระรัศมีสีเขียวนั้นสร้านออกไปจับพ่นอากาศ พ่นอากาศนั้นดุจดังว่า
 คาดไปด้วยดอกกอบุดเขียว พระรัศมีที่เหลืองนั้นก็สร้านออกไปจับทิศอากาศ
 ทิศตะวันออกนั้นดุจดังว่ากางกั้นด้วยแผ่นทองธรรมชาติ พระรัศมีที่แดงโอภาส

นนกว่านออกใบในทศภาค ทิศส่วนนั้นก็โสภาสดุจย้อมไปด้วยน้ำครึ่ง พระ
 รัชมีทชานนกว่านออกใบในทศภาค ทิศส่วนนั้นก็โสภาสดุจดังว่าชจิตร
 ไปด้วยแผ่นเงิน พระรัชมีทชดั่งอนนกว่านออกใบในทศภาค ทิศส่วน
 นั้นก็โสภาสดุจจะดีดอกองกาบ พระรัชมีดั่งเดอมประกาศครนกว่านออกใบ
 ในทศภาค ทิศส่วนนั้นก็โสภาสดุจอาการแห่งฟ้าแถบ พระรัชมีมพรรณ
 ๖ ประการนั้น ด้วานไปตามทศภาคแล้วกกดบลงมาจับพนปลถพี ขณะนั้น
 มหาปลถพิดอนหนาได้สองแฉ่นด้หมันโยชน์ กังามบระดุจดังว่าแผ่นทอง แด
 หนาทังหลายมีลุ่มทรแดลาคดองเป็นต้น ก็มวรรณดุจดังว่านาทองที่หลอม
 ในปากแห่งเขากปากัน แล้วพระรัชมีมพรรณ ๖ ประการนั้น กกดบพงชน
 จับพรหมโลกแดอนันตจักรวาลโลกชาติ ทังหลายที่พระรัชมีโสภาด้วาน
 ไปนั้น มิได้มีแดงพระอาทิตย์พระจันทร์แตรศมีกายของเทพยดาทังหลาย อนึ่ง
 ทำวมหาพรหมที่มีศมีกายโสภา สามารถแผ่ใบในหมันจักรวาลก็ปราศจาก
 รัชมี มือปมาดังหงห้อยในเพลาพระอาทิตย์อุทัย

ในกาดนั้น ทำวด้หัดด้นยด้กกเทวราชกบทังหมุเทพยดา ก็พากันบูชา
 พระพุทชปฏิมากร ด้วยเครื่องด้กการทังหลายมีดอกไม้แดของหอมเป็นต้น
 ต่างคนก็ประคองอัญชด้ประดิษฐานอยู่ณอากาศ ขณะนั้น มนุษย์ทังหลาย
 ก็ได้แดเห็นเทพยดา ๆ ก็ได้แดเห็นมนุษย์ทังหลาย

ฝ่ายพระเจ้าบญจาตราช ได้ทอดพระเนตรเห็นพระปาฏิหารคังนนั้น ก็
 มีพระหฤทัยอนชนบานเกิดบิตไต้มนันต์ จึงมพระราชดำริด้นมนต์พระพุทช

ปฏิมากรว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ ขอเชิญพระพุทธองค์ทรงนิลันทนา
 การณสูวรรณสูวักานเถิด พระพุทธเจ้าข้า ฝ่ายพระพุทธปฏิมากรก็ลงมา
 จากอากาศแล้วนิลันทนาการอยู่ณสูวรรณสูวักานนั้น พระเจ้าบัญญัติจาดราชกับพต
 นิกายราชบริษัท ก็เข้าแวดล้อมนำพระพุทธปฏิมากรไปด้วยสูวรรณสูวัก
 แล้วประดิษฐานไว้ในมหามณฑปราชสถาน พระเจ้าบัญญัติจาดราชหนักกระทำ
 นมัสการบูชา ด้วยเครื่องสักการทงหลายมีประทักษิณเทียนเป็นต้น เมื่อทรง
 ระลึกถึงพระพุทธคุณจึงกล่าวพระคาถาว่า

โยหิ พุทฺธณฺจ ชมฺมณฺจ สัมณฺจ สรณิ คโต
 อุปาสกตฺติ เทเสสิ สาถุยฺปุตฺตสฺส สาสเน
 มม จิตฺติ ปสาเทตฺวา โมเจสิ ภวทุกฺขโต

ความว่า ข้าพระองค์ได้ถึงพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์ ว่าเปณสรณ
 ที่พึง แล้วประกาศตนว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัย ด้วยจิตอันเต็มใส
 ในพระศาสนาของพระพุทธองค์ ผู้เกิดในตักยวงศ์ ขอพระพุทธองค์จง
 ปลดเปลื้องข้าพระองค์ ให้พ้นจากทุกข์ในภพสังสาร

พระเจ้าบัญญัติจาดราชทรงตรัสพระคาถาปฏิญาณแล้วดังนี้ ก็มีพระสรวิ
 อินทรียเต็มไปด้วยบศทงหา จึงทรงพระราชดำริหว่า พระสหายของเราให้
 เขียนรูปพระพุทธปฏิมากรเห็นปานดังนดังมาให้เรา เราควรให้กระทำรูป
 พระพุทธปฏิมากรให้ยิ่งขึ้นไปได้สองเท่าจึงจะสมควร ทรงพระราชดำริหดัง
 นั้นแล้ว จึงมรบัดงให้หาแก่นจันทน์แดงอันมีค่า แต่ให้หานายช่างจิตตกรรม
 มาเฝ้าแล้วตรัสว่า ดูกรนายช่างจิตตการผู้เจริญ เจ้าจงเอาไม้แก่นจันทน์แดง

มคำมากน^๕ ไปกระทำให้เป็นรูปพระพุทธรูปปฏิมากรให้สำเร็จ นายช่าง
จิตตกรรมรับพระราชโองการแล้ว จึงรับเอาไม้แก่นจันทน์แดงไปแกะเป็นพระ
พุทธรูปปฏิมากร ครั้นสำเร็จแล้วจึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นมหाराชเจ้า
พระพุทธรูปปฏิมากรที่ทรงโปรดให้ข้าพระองค์กระทำนั้น บัดนี้สำเร็จแล้ว พระ
พุทธรเจ้าข้า

พระเจ้าบุญจาดราชได้ทรงสดับว่า พระพุทธรูปปฏิมากรสำเร็จแล้ว ก็มี
พระหฤทัยโลมหนักเบิกบาน จึงให้เชิญพระพุทธรูปปฏิมากรนั้น มาประดิษฐาน
ไว้ในกุฎาคารศาลา ให้มีราชบุรุษอยู่พิทักษ์รักษาเป็นนิตยกาล แล้วมีรับสั่ง
ให้เทียบบ่าวร้องชาวพระนครว่า ดูกรชาวเมืองทั้งหลายผู้เจริญ ผู้ใดมีทองคำ
ค่า มาทว่าน้อยหนังกัด ถ้ามีศรัทธาความเลื่อมใสจะใคร่ปิดทองพระพุทธร
ูปปฏิมากร จงพากันมาปิดทองพร้อมกันกับพระมหากษัตริย์เจ้า

ฝ่ายพระโพธิสัตว์มีนามกรชื่อว่าวิริยบัณฑิต เป็นผู้ยากจนอาศัยอยู่
ในเมืองนั้น พระโพธิสัตว์นั้นมกรรยาชื่อว่านางสุชาดา มีบุตรคนหนึ่งชื่อว่า
เรวัตตกุมาร เมื่อได้ล่วงการเลี้ยงบ่าวร้องของตน จึงคิดว่า เราควรจะทำกา
รบุญการกุศลกับพระราชาในกาลนี้ คิดดังนั้นแล้วจึงปริวิตกต่อไปว่า เราเป็น
คนยากจนอนาถา จะได้ทองคำมาด้วยอุบายอย่างไร เราจะทำการอะไรดีหนอ
เราจักขายอะไรจึงจะได้ทองคำมาปิดพระพุทธรูปปฏิมากร อย่างกระนั้นเลย เรา
จักขายตัวของเรานี้แหละ เมื่อได้ทรพยแล้ว จึงเอาไปชื้อทองคำมา ปิดพระพุทธร
ูปปฏิมากรกับด้วยพระราชา คิดดังนั้นแล้วกับบอกบุตรภรรยาว่า ดูกรเจ้าสุชาดา
แลเจ้าเรวัตตผู้เป็นบุตร เราจะขอตาเจ้าทั้งสองในกาลนี้

นางสุชาดาได้ฟังดังนั้น พุดดังนั้น จึงถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เป็นสามี ท่าน
 จักไปข้างไหนจึงมาพุดดังนี้ พระโพธิสัตว์จึงบอกความว่า ดูกูรเจ้าสุชาดา
 เราจักไปในที่ไหนหาไม่ได้ ก็แต่ทว่า เราได้ยื่นเลี้ยงเขาบ้างร้องให้ ไปบิณฑอง
 พระพุทธปฏิมากร เราปราถนาจะทำกุศลพร้อมกับพระราชดำครวหนึ่ง จึง
 ขอตาเฝ้าเพื่อจะขายตัวเอาทรัพย์มาชอทอง ไปกระทำการกุศลพร้อมกับ
 พระราชา นางสุชาดาได้ฟังดังนั้น ก็มีหทัยอันหวนไหว้น้ำตาไหลลงอาบหน้า
 จึงพุดแก่พระโพธิสัตว์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เป็นสามี ข้าพเจ้านเป็นบาทบริจาริกา
 ของท่าน ส่วนเวรศตกุมารผู้เป็นบุตรนั้นก็ดูเป็นทาส ท่านจงพาข้าพเจ้าทั้ง
 สองนี้ ไปขายไว้ในตระกูลอันมั่งคั่ง เมื่อท่านปราถนาตั้งใจเป็นต้นว่าเงิน
 หรือทองก็ดี ก็จงถือเอาตั้งนั้นมาทำการกุศลตามชอบใจเถิด

พระโพธิสัตว์ได้ฟังดังนั้น จึงพุดห้ามนางสุชาดาถึงสองครั้งสามครั้ง
 นางสุชาดาก็หาฟังไม่ พุดยืนค้ำอยู่ดังนั้น เมื่อพระโพธิสัตว์ไม่สามารรถที่จะ
 ห้ามนางได้ จึงพุดว่า ดูกูรเจ้าผู้พักตรอนเจริณ ถ้ากระนั้นกตแล้ว เจ้า
 ทั้งสองคนแม่ลูกจักได้เป็นกัลยาณมิตร คือเป็นคู่ที่จะได้บำเพ็ญทานบารมีของ
 เราต่อไป นับได้ร้อยชาติพันชาติหมื่นชาติแสนชาติ ในอนาคตกาลภายหน้า
 พุดดังนั้นแล้ว ก็พาบุตรภรรยาไปขายไว้ในตระกูลอันมั่งคั่ง แล้วถือเอาทองคำ
 มาตั้งให้ช่างทองตีแม่เป็นทองคำเปลว ครั้นสำเร็จเป็นแผ่นดีแล้ว ก็มัจจคือน
 ประกอบด้วยความเลื่อมใส จึงถือเอาทองคำเปลวนั้นไปยังกุฎาคารศาลา
 อันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธปฏิมากร แล้วบอกแก่ราชบุรุษผู้รักษาทั้งหลาย
 ว่า ข้าแต่ท่านทั้งหลายผู้เจริณ บรรดาที่อยู่รักษาศาลาพระพุทธปฏิมากร

ข้าพเจ้าปราถนาจะบิณฑองพระพุทธปฏิมากร จึงได้มาหาท่านในที่นี้ ขอท่าน
ได้อนุญาตให้ข้าพเจ้าได้ทำการกุศลในครั้งน

ราชบรุษผู้รักษาทางหลายจึงตอบว่า ดูกรวิริยบัณฑิต วันพรุ่งนี้หรือ
ประณนเป็นวันฤกษ์ดี พระราชาจะทรงบิณฑองพระพุทธปฏิมากร ท่านจะมา
บิณฑองพระราชาในวันนั้นอย่างไรได้ ท่านจงคอยให้พระราชาทรงบิณฑองแล้ว
ท่านจึงบิณฑอง

พระโพธิสัตว์ได้ฟังคำผู้รักษาทางหลายพูดห้ามปราม ก็เกิดความ โทม
นัสต์สลดใจ จึงกล่าวพระคาถาว่า

อโห นิมนา วต เม อาสว ทลิตุชฺส การณา
ปุตฺตทาร์ ปริจจาคา นิปฺพลโต เม ภวิสฺสตี

ความว่า โอ ความปราถนาของเราไม่สำเร็จแล้วหนอ เพราะเหตุที่เรา
เป็นคนยากจน การที่เราสละบุตรภรรยาไปขายนั้น จักไม่เป็นผลสำเร็จแก่เรา
เลยแล้ว

ครั้นพระโพธิสัตว์กล่าวคาถาดังนั้นแล้ว ก็ทำเป็นประหนึ่งว่าไม่ได้ยิน
ถ้อยคำที่ราชบรุษผู้รักษาห้ามปราม โดยความที่เป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา
อันยิ่งใหญ่ จึงเดินตรงเข้าไปในกุฎาคารศาลา

ฝ่ายราชบรุษผู้รักษาทางหลายเห็นดังนั้น ก็พากันพูดคร่ำห้ามปรามพระ
โพธิสัตว์ไว้ ชนทางหลายที่ยืนอยู่ณที่นั้น จึงช่วยกันพูดจาแนะนำพระโพธิสัตว์
ว่า ดูกรวิริยบัณฑิตผู้เจริญ ถ้าหากว่า ท่านมีความปราถนาจะบิณฑอง
พระพุทธปฏิมากรในวันนั้นไซ้ ท่านจงเข้าไปกราบทูลพระราชาขออนุญาตเสีย

ก่อน ก็คงจะได้ บิด ทอง พระพุทธปฏิมากร ส้มความปราถนา

พระโพธิสัตว์ได้ฟังชนทั้งหลายพูดจาตั้งนั้น จึงกล่าวคำตอบว่า การ
ที่ท่านทั้งหลายพูดแนะนำข้าพเจ้านั้น เป็นการดีอาจให้สำเร็จประโยชน์ ได้
กล่าวตั้งนั้นแล้ว ก็ถอยทองคำเปลวไปเฝ้าพระเจ้าบญจาดราช ครั้นถึงกกราบ
ถวายบังคมเบองยุคลบาทแล้วทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นสัมมติเทวดา ข้า
พระองค์มีความปราถนาจะบิดทองพระพุทธปฏิมากร ขอพระองค์เป็นมหา
ราชาเจ้า ได้ทรงพระกรุณาโปรดอนุญาตแก่ข้าพระองค์เถิด พระพุทธเจ้าข้า
พระเจ้าบญจาดราชได้ทรงฟังตั้งนั้น มีพระราชประสงค์จะทรงส่งพยอก
จึงตรัสว่า ดูกรวิริยบัณฑิต ท่านจงไปพูดกับพระพุทธปฏิมากรเถิด ถ้า
หากว่าพระพุทธปฏิมากรพูดกับท่านได้ ท่านจงบิดทองพระพุทธปฏิมากร ถ้า
หากว่าพระพุทธปฏิมากรไม่พูดกับท่านไซ้ ท่านจงอย่าบิดทองพระพุทธปฏิมากร
นั้นเป็นอันขาด

พระโพธิสัตว์ได้ฟังพระราชดำรัสตั้งนั้น ก็ร้องทูลด้วยถ้อยคำอันรื่นเริง
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นสัมมติเทวดา ที่พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดตั้ง
พระเดชพระคุณหาที่สุดมิได้ แล้วกราบถวายบังคมลาถ้อยทองคำเปลวทูล
ศิระตรงไปยังกุฎาคารศาลา ราชบุรุษทั้งหลายที่เฝ้ารักษาอยู่ รู้ว่าพระราช
ทรงประทานโอกาสก็มีได้ห้ามปราม พระโพธิสัตว์เข้าไปถึงตึกชตประดิษฐาน
พระพุทธปฏิมากร จึงวางทองคำเปลวลงณที่ใกล้พระพุทธปฏิมากร แล้ว
คุกเข่าหมอบลงแทบพระบาทยุคลพระพุทธรูปปฏิมากร ตั้งอัญชตชนเห็นอศิระ
กราบแล้วกราบเด้า เมื่อจะพรรณนาคุณพระพุทธปฏิมากรจึงกล่าวพระคาถา

๕
ทรงหลายว่า

ภนฺเต ปุเร มยา สุตํ	ตุมหากํ จริตํ ภเว
โพธิสตุเตว กाले จ	สตุตํ อํนุกมฺปก
สีสํปี อธิกเมรุ	ตารกาธินยนนฺจ
มํสํปี อธิกภูมิ	รุธิริ สมฺพุทฺชนฺตถา
หทยํ อตฺมสริริ	สริริ สกถํปี วา
ทานํ อคฺคปริจตุตํ	ตยา ทินนํ อเสสโต
สพฺพพฺลฺลตฺสส อตฺถาย	สุขโลกสฺส ปณฺตี
สเจ สจฺจริตํ สจฺจํ	มยา สุตํ วิทิตริ
อนุกมฺปาย มํ ภนฺเต	มยา สทฺธิ กเถหิ ตฺวํ
สเจ มยา จ น กเถสิ	พุทฺธปาเท มริสฺสามิ

ความว่า ข้าแต่พระพุทธปฏิมากรผู้เจริญ ความประพฤติกของพระ
 พุทฺธองค์ในภพก่อน ๆ ก็ดี ในภพเมื่อเป็นพระโพธิสัตว์ผู้อนุเคราะห์สัตว์ทั้ง
 หลายก็ดี ข้าพระองค์ได้สดับฟังมาแล้ว พระเคียรที่พระพุทธองค์ทรงบริจา
 คมาแล้ว มากกว่าเขาพระเมรุ ดวงพระไวยเนตรที่ทรงบริจาคนมาแล้ว ก็มาก
 กว่าดาวในอากาศ พระมัสที่ทรงบริจาคนมาแล้ว ก็มากกว่าพนพสุชาทั้งดิน
 พระโลหิตที่ทรงบริจาคนมาแล้ว ก็มากกว่าน้ำในมหาสมุทร ไซ้แต่เท่านั้น
 ธานการบริจาคนอันเลิศ คือดวงหทัยแดพระสร้ระกึ่งหนึ่งแดพระสร้ระทั้งดิน
 พระพุทฺธองค์ก็ไ้ทรงบริจาคนแล้ว โดยมีได้มีส่วนเหลือเลย ถ้าหากว่า สจฺจริต
 ที่พระพุทธองค์ได้ทรงประพฤติกมาแล้ว เพื่อประโยชน์แก่พระสร้พะัพัญญุตญาณ

อันเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์ของสัตว์โลกทั้งหลาย เป็นความจริงดังที่ข้าพระองค์
ได้ฟังมาแล้วไซ้ ขอพระพุทธองค์จงอนุเคราะห์ให้กล่าววาทะกับข้าพระองค์ ถ้า
พระพุทธองค์ไม่กล่าววาทะกับข้าพระองค์ไซ้ ข้าพระองค์ก็จักตายอยู่แทบ
พระบาทยุคลในกาลนี้

ในขณะนั้น เทพยดาทั้งหลายที่รักษาพนาลัย ได้ฟังคำราวงวอนของ
พระโพธิสัตว์ดังนั้น ต่างไม่สามารถที่จะเพิกเฉยอยู่ได้ จึงเข้าไปตั้งอยู่ใน
พระพุทธชฎีมากร บรรดาให้พระพุทธชฎีนั้น โยกคดอกรวนไหวประดุจดั่ง
ว่าทรงพระชนมอยู่ เปรื่องพระณพิชิตพรรณรังสีอันโอภาสแล้วตรัสว่า ดูกร
วิริยบัณฑิต ท่านจงทำกิจโดยควรแก่ความทุกข์ของท่านเถิด เดียงที่พระพุทธ
ชฎีมากรกล่าวนั้น ก็แผ่ไปทั่วทั้งเมืองปัญจาตนครทั้งสิ้น

ในลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ก็ถ่อแผ่นทองคำเปลวปิดพระพุทธชฎีมากร
ครั้นรู้ว่าทองคำเปลวหนปิดไม่เต็ม จึงคิดว่า ทองคำเปลวที่ได้เพราะมุดค่า
ที่ขายบุตรภรรยาสิ้นแล้ว ทำไฉนเราจึงจะได้ทองคำอันมาปิดอีก ความ
ปราถนาของเราซึ่งชาติอยู่ ยังไม่เต็มดังที่เรามีความปราถนา ถ้าหากว่าในวัน
นี้ผู้ใดผู้หนึ่งสามารถจะกระทำเนื้อของเรา ให้เป็นแผ่นทองคำเปลวได้ เราจัก
มอบตนของเราให้แก่ผู้นั้น ขอแต่ให้ได้แผ่นทองคำเปลวมาปิดพระพุทธชฎีมากร
ในกาลนี้

ขณะนั้น มหาปลัดต้อนหนาได้ส่องแสงสีหมันโยชน์ ก็เกิดจินตนาการ
หวนไหวกัมปนาท ทั้งบัณฑิตกัมปคิตาอาณันของท้าวหมันฆวพ ก็แสดงอาการ
อันรุ่มร้อนผิตปรกติ ท้าวธัมมเทวาราชจึงทรงพระดำริห์ว่า ใครหนอปราถนา

จะให้เราเคลื่อนจากเทวสถาน เมื่อทรงอาวชนากการพิจารณาตุก็รู้เหตุ จึงรีบ
 ไล่ตั้งลงมาจากเทวโลก นฤมิตรเพศให้เหมือนนายช่างทอง แล้วยืนประดิษ
 ฐานอยู่บนเบื้องหน้าพระโพธิสัตว์ ครั้นพระโพธิสัตว์ถามว่าท่านคือใคร จึง
 ตรัสตอบว่าเราเป็นช่างทอง

พระโพธิสัตว์ได้ฟังคำตอบดังนั้น จึงถามว่า ดูกรนายช่างทองผู้เจริญ
 ท่านอาจกระทำเนอมนุษย์ให้เป็นแผ่นทองคำได้หรือไม่ ครั้นท้าวสักกเทวราช
 ตอบว่าเราด้ามารถจะกระทำได้ พระโพธิสัตว์ก็ยินดีมีใจประกอบด้วยบัต
 โสมนัส จึงพูดว่า ถ้าเช่นนั้น เราจักตัดเนอของเราออกให้ท่านกระทำให้เป็น
 แผ่นทองคำในวัน

ท้าวโกถึยแปลงกริบว่า ถ้าท่านอาจตัดเนอของท่านออกให้เราได้ เราจัก
 จักทำเนอของท่านนั้นให้เป็นแผ่นทองคำส้มดังความปราถนาของท่าน ท่านอย่า
 มีความวิตกเลย

พระโพธิสัตว์ได้ฟังดังนั้น ด้วยอำนาจกำลังแห่งอจลศรัทธา ปราถนา
 จะตัดเนอของตนออกแต่มีได้มีสาตราในทันทัน จึงแล่นไปบนอากาศเวหา แล้ว
 ร้องอุโฆษนาการด้วยบาทพระคาถาว่า

โกนุโต โกนุโต เทวสัมา	สุณนตุ วจัน มม
สเจ อนาคเต กाले	พุกุโธ เสสุสามิ นายโก
อิมินา มิสทานเนน	มม จิตตพเลน จ
มยุหิ ปุณณานุกาเวน	สตุถิ ปตตุ สมมุขา

ความว่า ข้าแต่หมู่เทพยดาทั้งหลายผู้เจริญ เทพยเจ้าทั้งหลายจงฟังคำ
 ของข้าพเจ้า ถ้าหากว่า ข้าพเจ้าจักได้ตรัสเป็นพระพุทธรเจ้าในอนาคตกาล
 แด่จะได้นำสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากวิญญูสงสารไซ้ ด้วยอำนาจมั่งคันทาท
 ข้าพเจ้าจะบริจาคนิพนิตด้วย ด้วยกำลังแห่งศรัทธาจิตต์ของข้าพเจ้าด้วย
 ด้วยอนุภาพบุญบารมีของข้าพเจ้าด้วย ขอดำตราจงตกลงมาในที่เฉพาะหน้า
 ข้าพเจ้า ในกาลนี้เถิด

ในลำดับนั้น ดำตราก็ตกลงมาจากอากาศตั้งอยู่ในที่เฉพาะหน้าพระ
 โขจรศีล พระโขจรศีลก็หยิบดำตรามาปราดนาจะเชือดมั่งล่อออกจากภน แล้ว
 ตั้งศยาธิฐานอีกว่า ถ้าข้าพเจ้าบิตทองพระพุทธรูปปฏิมากรยังไม่สำเร็จทั้งองค์
 คราบใด ขออย่าให้ชีวิตของข้าพเจ้าแตกดับคราบนั้น เมื่อข้าพเจ้าบิตทอง
 พระพุทธรูปปฏิมากรทั่วทั้งองค์สำเร็จแล้ว ชีวิตของข้าพเจ้าจึงแตกดับเถิด ครั้น
 อธิฐานดังนี้แล้ว ก็เชือดมั่งล่อออกจากกายส่งให้นายช่างทองคือท้าวโกลดีย์ ท้าว
 โกลดีย์แปดรับเอาชนมั่งนั้นมา แล้วกระทำให้เป็นแผ่นทองคำเปลวด้วยอำนาจ
 เทวฤทธิ ครั้นสำเร็จแล้วก็นอบให้พระโขจรศีลในขณะนั้น พระโขจรศีล
 เห็นเนื้อของคนเป็นแผ่นทองคำเปลวดังนั้น ก็มัจจตประกอบด้วยบิตได้มั่ง
 ด้วยคิดว่าความปราดนาในใจของเรา จักเป็นผลสำเร็จถึงที่สุดในวันนี้ คิด
 ดังนี้ ก็รับแผ่นทองคำเปลวมาบิตพระพุทธรูปปฏิมากร ครั้นบิตทองพระ
 พุทธรูปปฏิมากรสำเร็จแล้ว ก็บังเกิดความโล้มนัดยนิตปรีดา จึงหมอบพูน
 ลงแทบพระบาทพระพุทธรูปปฏิมากรแล้ว ก็วิสัยญี่ดลบอยู่ณที่นั้น

ในลำดับนั้น ท้าวโกลดีย์เทวราชจึงหยิบเอาทิพยโอสถ ทาตรงที่ศีรษะกาย

ของพระโพธิสัตว์ แล้วประพรมลงด้วยน้ำหอมอันเป็นทิพย์ พระโพธิสัตว์
ก็กลับฟื้นคืนชีวิตได้สมประฤติ แต่มีวรรณดีกายคุดของคำธรรมชาติ ทั้ง
มีตาภัสสการเป็นอันมากเกิดขึ้น ด้วยอำนาจอานุภาพของท้าวดีกกเทวราช แต่
อานุภาพบุญบารมีที่ได้สร้างสมมา เมื่อท้าวดีกกเทวราชจะพรรณาคุณของ
พระโพธิสัตว์จึงตรัสว่า ดูกรมหาบรูษ ท่านจงรู้เถิด ด้วยอำนาจบุญกรรม
ที่ท่านได้ทำแล้วนี้ ท่านจักได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาลภายหน้าโดยแท้

พระโพธิสัตว์ได้ฟังคำพยากรณ์ดังนั้น จึงถามว่า ดูกรนายช่างทองผู้เจริญ
ท่านจะมาแต่ที่ไหน ท้าวดีกกเทวราชจึงตอบว่า ดูกรมหาบรูษ เราเป็นพระอินทร์
มาแต่ทั่วโลก ที่เรามาหาท่านนี้ ก็ด้วยอำนาจที่ท่านมีศรัทธาอันกล้าหาญ
ทำวรมะวานตรัสตั้งนั้นแล้ว ก็เหาะลอยขึ้นในอากาศ มีกายอันงามโอภาสดุจ
พระอาทิตย์มรกตอันอ่อนน้อม ฟังแรกอุทัยขึ้นเห็นยอดเขาเขาคันธรณนั้น แล้ว
ข้าดาพระโพธิสัตว์นิวัตตนากการกตบยั้งทั่วโลก อันเป็นนิवासถานของอาตมา
ในกาลนั้น พระเจ้าบุญจาดราชแลชาวพระนครทั้งหลาย ก็พากัน
กระทำสักการบูชาพระโพธิสัตว์ แล้วพระเจ้าบุญจาดราชจึงทรงพระราชทาน
สรพัดมบัค ให้แก่วิริยบัณฑิตโพธิสัตว์นั้นเป็นอันมาก

วิริยบัณฑิตโพธิสัตว์นั้น ก็ได้ด้วยสรพัดมบัคอันบริบูรณ์พร้อมทั้ง
บุตรแลภรรยา โดยควรแก่ความผาสุกสำราญ แต่มีภุมมูฐูเทวดาแลอากาศูฐู
เทวดาทั้งหลาย ตามพิทักษ์รักษาบริหารให้มีความสุข มิให้โรคพาหุทุก
อันดำหัดมาเบียดเบียนพิทา

เมื่อพระโพธิสัตว์จะสิ้นอายุสังขาร กามาวจรเทพยดาทั้งหลายในหกชั้น

ฟ้า ก็นำเอาบุคฺกทองทั้งหกอันเต็มด้วยอาภรณ์ทิพย์ มาจากเทวโลกทั้งหก
ชั้นตั้งไว้ในอากาศ แล้วร้องเชิญพระโพธิสัตว์ว่า ดูกรท่านผู้เช่นเรา ท่าน
จงมาไปกับเราทั้งหลาย ไปอภิรมย์ชมสมบัติในเทวโลกเถิด

พระโพธิสัตว์ได้ฟังคำเชอเชิญดังนั้นจึงถามว่า โพธิสัตว์ทั้งหลายที่มี
บารมีได้สร้างสมมาแล้ว ได้ไปบังเกิดในเทวโลกชั้นไหน เทพยดาทั้งหลาย
ตอบว่า ได้เคยไปเกิดในชั้นดุสิตเทวพิภพ พระโพธิสัตว์จึงบอกว่า เราจัก
ขอไปบังเกิดในดุสิตเทวพิภพนั้น เทพยดาทั้งหลายจึงให้พระโพธิสัตว์ขึ้นบน
รถแล้ว ก็นำไปสู่วิมานทองอันสูงได้ ๑๒ โยชน์ เต็มไปด้วยเครื่องอาภรณ์
แสนางอภัสร์ทิพย์ ซึ่งประดิษฐานอยู่บนดุสิตเทวพิภพนั้น

พระโพธิสัตว์นั้น ก็มีอาการประดุจดังว่าหลับแล้วแต่ตื่นขึ้น เมื่อ
ปราณาสังโต ๆ สิ่งที่เป็นทิพย์นั้น ๆ ก็สำเร็จดังความปราณาทุกประการ ได้
เสวยทิพย์ศฤงฆารพร้อมด้วยอิศริยยศแลบริวารยศ ในดุสิตพิภพนั้นต้นกาล
ช้านาน ครั้นพระโพธิสัตว์นั้น ปราณาจะบำเพ็ญโพธิสมภารให้บริบูรณ์
ยิ่งขึ้นไป ก็จุติจากเทวพิภพลงมายังเกิดในราชตระกูล ครั้นเจริญวัยวัฒนาการ
ก็ได้เป็นพระเจ้าบรมจักรพรรดิ ครองดีริราชสมบัติเป็นกษัตริย์อันประเสริฐ
ทรงชนะในปณิพมณฑลทั้งสี่กถอาณาเขต ทรงรักษารัฐมณฑลด้วยสังคห
วัตถุพิเศษ ๔ ประการ แลทรงสั่งสอนพระราชาทรงหลายในทิศทั้ง ๔ ให้ได้
ประสพความสุขไพศาล แลว่าทรงบำเพ็ญโพธิสมภารให้ไพบูรณ์ ดำรง
พระชนมายุยืนนานจนตรานเท่าที่วงศกตก็ขึ้นไปบังเกิดในเทวโลก

แต่พระโพธิสัตว์ท่องเที่ยวเวียนจุติปฏิสนธิ ในเทวโลกแลมนุษย์โลก

อยู่ดังนี้ ครั้นบารมีเต็มบริบูรณ์แล้ว ก็ได้ไปบังเกิดในดุสิตพิภพในอวสานกาล
 ด้วยทิพยสมบัติวิเศษศฤงฆาร โดยควรแก่ความสุข แล้วจุติลงมาบังเกิดใน
 อาทิตยวงศ์ ทรงละจักรวตส์สมบัติอันจะมาถึงเงอมพระหัตถ์ ในภายใน ๗ วัน
 ออกทรงบรรพชากระทำทุกรกิริยาอยู่ ๖ พรรษา แล้วเสด็จประทับเห็นอรหัน
 บัดถึงกณภายใต้ โพธิพฤกษ์มณฑล ทรงกำจัดพระยามารกับทงมารพด
 อันแวดล้อมพระองค์อยู่ณที่ประมาณ ๓๐ โยชน์ ให้พ่ายแพ้ด้วยอำนาจพร
 บารมีญาณ

ในกาลนั้น เทพยดาทั้งหลายในหมื่นจักรวาล ก็มาประชุมอยู่ใน
 จักรวาลอันเดียวกัน เครื่องสักการบูชาทั้งหลายมีนครแลธงชายแลธงแผ่นผ้า
 เปนต้น ที่เทพยดาแลมนุษย์ทั้งหลายยกขนบูชาขึ้น ตั้งแต่พนงปถพัตราบเท่า
 ถึงภวคคพรหมเป็นที่สูง อีกทั้งพวงของหอมแลพวงมาลาทั้งหลาย ก็หอย
 ย้อยลงมาจากนภากาศ เทพยดาแลพรหมทั้งหลายในหมื่นโลกชาติ ต่างก็ถอ
 จามรแลธงทองมีคันประดับด้วยแก้วอินทนิล ยืนโบกโบยอยู่ณอากาศเวหา
 แต่มีกายมิได้แสดงให้เห็นปรากฏแก่ประชุมชน พนงภคตนั้น ดุจเขยตยัดไป
 ด้วยเครื่องสักการบูชาทั้งหลาย จะหาอากาศที่เป็นระหวางว่างเว้นหามิได้
 พวกคนสรรพทั้งหลายก็พากันอัญชดักกร ขับสรรเสริญพระคุณด้วยเสียงอัน
 ไพเราะเนียรนาท อนึ่งพฤษชาติดาชาติทั้งหลายในพนงปถพี ก็ผลิดอกออกผล
 ตกเดี่ยวรดาตควรเปนมหัสจรรย์ ทั้งดอกประทุมเบญจพรรณก็ทำลายแผ่นดิน
 ยุติขึ้นมา การที่พระมหาบุรุษ โพธิสัตว์เจ้า ได้เครื่องสักการบูชาเป็นต้นเห็น
 ปานนี้ ก็เพราะอำนาจอันสูงส่งที่ได้ทรงสักการบูชาพระพุทธปฏิมากรในกาลนั้น

บัญญัติสาตก

แท้จริง อานิสต์พระพุทธรูปปฏิมากรนี้ มีผลเป็นมหัศจรรย์ เมื่อผู้
กระทำสักการบูชา นั้น ยังต้องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏตราบใด อานิสต์พระ
พุทธรูปปฏิมากร ก็คงตามให้ผลอยู่ตราบนั้นมิได้รู้ต้นสุด เพราะเหตุนี้ พระ
พุทธศาสดาจึงมีปรากฏว่า

พุทฺธพิมฺพ	กรรา	เข	เย	เต	น	ชายนฺติ	ทุกฺคตี
ลาภินอ	จ	เสฏฺฐลาภา		พุทฺธพิมฺพ	สสตี	ผล	
เหมวณณา	สุรฺปา	จ		ภาคฺยวณฺณา	ชนมบิยา		
นาริรคณา	กิลฺลณา			พุทฺธพิมฺพ	สสตี	ผล	
สีลวนฺโต	คฺณวนฺโต			ปณฺหิตา	จ	วิสารทา	
ยสฺสโน	ปตฺติมฺโต			พุทฺธพิมฺพ	สสตี	ผล	
ยาวตา	พุทฺธกฺมฺโย			พุทฺธสาวกกฺมฺโย	จ		
พุทฺธพิมฺพ	สสตี	ผล					

ความว่า ชนทั้งหลายเหล่าใด ได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นกระทำสักการ
บูชา ชนทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมไม่ไปเกิดในทุกข์คติภพ แลจะได้ประดับตาม
สักการ ทั้งบริบูรณ์ไปด้วยชนสารอันเป็นตามประเสริฐ ตามผลที่บังเกิด
ขึ้น เพราะอานิสต์ที่ได้สักการบูชาพระพุทธรูปปฏิมากร

หนึ่ง บุคคลจะมีพรรณดีกายงาม แต่มีรูปทรงต้นฐานผิวพรรณ
เหมาะสม แลควรเป็นที่รักเจริญใจของประชุมชน แลบริบูรณ์ไปด้วยหมู่
นารีนางามประเสริฐ อันนิกเป็นอานิสต์ของกาทที่ได้สักการบูชาพระพุท
ธรูปปฏิมากร

อนึ่งบุคคลจะได้เป็นบัณฑิต มีสติคุณบริบูรณ์ไปด้วยปัญญา แต่มี
ความแกว่งกล้าในที่ประชุมบริษัททั้งสี่ แต่มีอัคริยาศได้เป็นอธิบดีอันยิ่งใหญ่
ก็อัคริยอนิสังสผลที่ได้สักการบูชาพระพุทธปฏิมากร

อนึ่งบุคคลจะได้บรรลุปุณฺณภูมิ แต่ได้สำเร็จพุทธสาวกภูมิก็ดี ก็ได้
อัคริยอนิสังสผลอันเนื่องมาแต่พระพุทธปฏิมากร ที่ตนได้กระทำความเคารพ
สักการบูชา

สคฺดา อิมิ ชมฺมเทสนํ อหริตฺวา สมนเตจฺพระบรมศาสดาจารย์
ทรงนำอดีตนิทานมาครุต์เทศนาตั้งนแดว จิงทรงประกาศพระอริยสังฆังดี
ครุณฺจบพระอริยสังฆเทศนาแดว ก็ทรงประชุมชาดกว่า พระเจ้ามหารัฏฐุราช
ในครั้งนั้น กตบชาติมาคือพระธรรมเสนาบดีสาริบุตร พระเจ้าปัญจาดราช
ในครั้งนั้น กตบชาติมาคือพระอนนทธรรมภินทาคาร ราชทูตผู้ทูตราชดำเนิน
ในครั้งนั้น กตบชาติมาคือพระมหาโมคคัลลิตานะ ท้าวสักกเทวราชในครั้งนั้น
กตบชาติมาคือพระอนุรุท วิริยบัณฑิตในครั้งนั้น กตบชาติมาคือตถาคต
ผู้เป็นบรมโศกนายก ท่านทั้งหลายจงทรงจำอดีตชาดกไว้ โดยนัยที่แสดง
มานเด.

จบวิริยบัณฑิตชาดก

๑๘ ธรรมโสณทัณฑกชาดก

ปจมี ชมฺมโสณทัณฑกตฺถุหิ อตฺถุปฺปตฺติ เอว เวทิตพฺพ
กสฺสปทสพฺลสฺส พุทฺธสฺส สาสเน อนฺตรธานโต น จิสฺเสเนว
กาเล พาราณสีริณฺโณ ปุตฺโต ชมฺมโสณทัณฑกฺกฺมาโร นามาติ

เรื่องราวในวัดถุณีทานแห่งพระเจ้าธรรมโสณทัณฑราชนี้ นักปราชญ์พึง
รู้โดยนัยดังจะกล่าวต่อไป

ความว่า ในกาลเมื่อพระพุทธศาสดาของพระพุทธกัณฑ์สัพทศกัณฑ์พดญาณ
อันตรธานไปแล้วไม่นานนัก พระราชโอรสของพระเจ้าพาราณดีองค์หนึ่ง
ทรงพระนามว่าธรรมโสณทัณฑราชกุมาร ครั้นพระเจ้าพาราณดีผู้เป็นพระราช
บิดาเสด็จทิวงคต ก็ได้ประดิษฐานผ่านราชสมบัติสืบสันตติวงศ์เป็นลำดับมา
พระเจ้าธรรมโสณทัณฑราชนั้นเมื่อได้เสวยราชสมบัติแล้ว มีพระหฤทัย
ปราถนาจะทรงฟังธรรมตามกระแสพระพุทธปฏิภาณที่พระพุทธกัณฑ์สัพทศกัณฑ์พดญาณ
ได้ทรงแสดงไว้ ก็ยังมีได้ทรงฟังธรรมนั้นตั้งพระราชประสงค์ ครั้นพระองค์
ดำรงอยู่ในราชสมบัติได้ประมาณเดือนหนึ่ง ก็ประกอบไปด้วยพระเดชานุภาพ
อันไพศาล เปรียบปานดังว่าพระเจ้าจักรพรรดิราช อันเสวยราชสมบัติใน
เมืองพาราณดี แด่เมืองพาราณดีนั้นกับบริบูรณ์ไปด้วยสรรพสมบัติรัชการ
เล่มอด้วยเทวนครอมรสถานก็ปานกัน

ในกาลนั้น พระเจ้าธรรมโสณทัณฑราชจึงทรงพระดำริว่า ราชสมบัติ

ที่สุดจะหาผู้ทูลคาถามาตรว่าบทหนึ่งก็มีได้มี จึงนำความนั้นขึ้นกราบทูลพระเจ้า
พาราณสีให้ทรงทราบ

พระเจ้าธรรม โสณทกราชได้ทรงสดับดังนั้น จึงมีรับสั่งให้ท้าวทรัพย์
ขึ้นไป ส่องพันตำลึง ส้มพันตำลึง สี่พันตำลึง จนถึงหมื่นแค้น โกฏิตำลึง
ทราบเท่าถึงร้อย โกฏีพัน โกฏิตำลึงเป็นที่สุด ก็ยังหาผู้ที่จะได้ดงธรรมมิได้
จนถึงทรงส่งประเทศมณฑลมีคามนิคมชนบทเป็นต้น แดทรงส่งเค้วคณิศร
แดพระองค์ ประสงค์จะบูชาผู้ทูลธรรม ก็หาบุคคลผู้ที่จะรู้ธรรมมิได้ เมื่อ
ไม่ได้ผู้ที่จะได้ดงธรรมโดยนัยนี้ ก็ทรงวิปัติสารเดือตร้อนในพระหฤทัย จึง
ตรัสว่า เราจะประโยชน์อะไรด้วยราชสมบัติอันปราศจากพระดีทธรรม ทรง
พระราชดำริหัดงนแล้ว ก็ทรงมอบราชสมบัติให้แก่พระยาอุปราช แล้วเสด็จ
เที่ยวไปในประเทศราวป่า เพื่อจะแสวงหาผู้ทูลพระดีทธรรม

ในขณะที่เมื่อพระเจ้าธรรม โสณทกราช เสด็จเข้าไปประพาสเที่ยวอยู่
ในป่าโดยพระราชประสงค์จะหาผู้ที่ได้ดงธรรมดังนั้น อาสนะของท้าวสักกเทว
ราช ก็แสดงอาการร้อนผิดปกติ เมื่อท้าวสักกเทวราชจะทรงดำริให้ใคร่ครวญ
ซึ่งเหตุนี้ จึงกล่าวพระคาถาประพันธ์ว่า

โย มาตรี วา บิตรี คุรุ ปาเลติ ธมฺเมน
ทานิ วา พุรหุมจริยิ วา มมิ จาเลติ อาสนา

ความว่า ผู้ใดเป็นผู้เดียวมารดาบิดาครูบาอาจารย์ หรือเป็นผู้บำเพ็ญ
ทานแต่ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้นั้นและจะทำเราให้เคลื่อนจากอาสน์ได้
ครันท้าวสักกเทวราชกล่าวคาถาดังนั้นแล้ว จึงพิจารณาเข้าไปในมนุษย์โลก

ด้วยทพยจักษุ ก็ได้อวดพระเนตรเห็นพระเจ้าธรรมโศลกกราชนั้น เทียว
 แล้ววงหาผลที่แต่งตั้งพระลัทธธรรมอยู่ในป่า จึงทรงเทวดาริหว่า เราจักนฤมิต
 ตนแปลงเพศเป็นผอน แล้วจักขแรงแต่งตั้งโทษในสัตว์รกายอินทรีย์ ว่ามีแต่ชาติ
 ชราพยาธิมรณะเบียดเบียนอยู่นอนนิ่งให้พระธรรมโศลกกราชดำริห์
 จิตต์ คิดเห็นเป็นอนิจลักษณะก่อน แล้วจะแต่งตั้งธรรมสั่งสอนต่อภายหลัง
 ทรงเทวดาริหนั้นแล้ว จึงนฤมิตตนแปลงเพศเป็นรูปยักษ์ ยืนอยู่ตรง
 พระพักตร์ของพระเจ้าธรรมโศลกกราชนั้น

พระเจ้าธรรมโศลกกราชทอดพระเนตรเห็นรูปยักษ์แปลง ก็มีใต้อวด
 ตกพระทัย ด้วยทรงพระราชดำริหว่า ยักษ์มีรูปเห็นปานดังนี้ ชรอยจะรู้พระ
 ลัทธธรรมเป็นมั่นคง จึงเสด็จเข้าไปยืนอยู่ณที่ใกล้ แล้วตรัสปราไต่กับยักษ์
 แปลงนั้นว่า ข้าแต่ท่านผู้มีบุญญาภพอันยิ่งใหญ่ ในประเทศราวบ้าน มี
 ผู้ใดที่ใครพระลัทธธรรมบ้างหรือไม่ ยักษ์แปลงตอบว่า ดูกกรมหาราช เรา
 นและเป็นผู้พระลัทธธรรม ฯ ข้าแต่ท่านผู้มีบุญญาภพ ถ้าท่านรู้ธรรม
 ไซ้ ท่านจงแต่งตั้งธรรมนั้นให้ข้าพเจ้าฟังในกาถน ฯ ดูกกรมหาราช เราจัก
 แต่งตั้งธรรมให้ท่านฟังได้อยู่ แต่ทว่า ท่านจักเอาอะไรมากกระทำสักการบูชา
 เราผู้แต่งตั้งธรรมเล่า ฯ ข้าแต่ท่านผู้มีบุญญาภพมาก ถ้าท่านแต่งตั้งธรรม
 ให้ข้าพเจ้าฟังก่อนแล้ว ข้าพเจ้าจักให้ท่านเคียวกินเนื้อในสัตว์ของข้าพเจ้า
 ภายหลัง ฯ ดูกกรมหาราชเจ้า ถ้ากระนั้นเราขอเตือนให้ท่านรู้ว่า เรานม
 ความหิวกระหายเป็นอันมาก อยากจะกินเนื้อท่านก่อนแล้วจึงจะแต่งตั้งธรรม
 ให้ฟัง ถ้าเราไม่ได้กินเนื้อท่านก่อน ก็ไม่สามารถจะแต่งตั้งธรรมให้ท่านฟังได้

เพราะเหตุที่เรามีความหิวกระหายยิ่งนัก ๆ ตูกรมหายกษั ถ้าท่านกินข้าพเจ้า
 เสียก่อนแล้ว ,ใครเล่าจะเป็นผู้ฟังธรรมของท่าน ๆ ตูกรมหาราชเราหอด
 อาหารมาด้วยความหิวกระหายยิ่งนัก มีอาจที่จะแสดงธรรมให้ท่านฟังก่อนได้
 ท่านจงให้เรากินท่านเสียก่อนเถิด ๆ ข้าแต่ท่านผู้มีบุญญาภาพ ท่านจงรู้
 เถิดว่า การฟังธรรมเป็นลาภของข้าพเจ้า การที่กินเนื้อข้าพเจ้าเป็นลาภของ
 ท่าน ท่านอย่าให้เสียประโยชน์ทั้งสองฝ่ายเลย ธรรมเป็นอาหารของข้าพเจ้า
 ฝ่ายเนื้อของข้าพเจ้าเป็นอาหารของท่าน ท่านจงทำประโยชน์ให้สำเร็จด้วยกัน
 ทั้งสองฝ่ายเถิด

ในลำดับนั้น ท้าวสักกเทวราชยกษัแปลงจึงรับคำว่า ตูกรมหาราช
 คำที่ท่านพูดนี้แล้ว เป็นประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย รับคำดังนั้นแล้ว ก็
 นฤมิตอัญชนะบรรพตอันใหญ่ สูงประมาณได้สามคาพยุดไว้ไนที่ใกล้ แล้ว
 พูดว่า ตูกรมหาราช ถ้าหากว่า ท่านอาจขึ้นไปบนยอดบรรพตนี้ แล้ว
 โดดลงมาโดยทางอากาศ ทำตนให้ตกตรงปากของเราได้ไซ้ร ในขณะเมื่อ
 ท่านโดดลงมาโดยทางอากาศนั้น เราจักแสดงธรรมให้ท่านฟัง ถ้าเราทั้งสอง
 ต่างทำได้อย่างนี้แล้ว ธรรมก็จักเป็นลาภของท่าน ส่วนเนื้อของท่านก็จักเป็น
 ลาภของเรา จักสำเร็จประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย

พระเจ้าธรรม โสณทักราชได้ทรงฟังดังนั้น จึงทรงพระดำริหว่า ใน
 ดั่งสารวัฏอันมหัศจรรย์ของตนแต่เบองปตายมิได้ปรากฏนี้ ถ้าเป่ล่าจากธรรม
 สามีคคความพร้อมเพรียงแห่งธรรม คือ มิได้มีพระธรรมสำหรับ โดกแล้ว
 สัตวทั้งหลายก็มิได้มีความปราถนาที่จะฟังธรรม จะมีแต่กระทำปาณาติบาต

อทินนาทาน แลประพฤติกามมิจฉาจารกถาวมุสาเลพิยด์ุราเมรียเป็นต้น บาง
 พวกก็จะทำแต่การอกุศลต่าง ๆ คือ ขาดุกรรมาแพะแคะแถม่าเนอฆ่านุก เบรียบ
 ดุจดังว่าทารกทั้งหลายของชาวบ้านทมิได้รู้จักการที่เป็นบุญแถมบาป การที่เล็ดว
 ึ่งทั้งหลายเป็นไปดงนี้ ก็เพราะมิได้เล็ดบฟังพระเล็ดทธรรมนนี้ อนึ่งเล็ดวทั้งหลาย
 ึ่งทรวงให้รักกันอยู่ในเล็ดงสารวฏ คือบุตรชิตาเป็นต้นร้องให้ถึงบิดามารดา ๆ ร้อง
 ึ่งให้เคร่าไค้กถึงบุตรชิตาเป็นต้น ถ้าจะประมาณน้ำอเล็ดลชเล็ดก็มากกว่าในมหา
 ึ่งเล็ดมททงเล็ด เมื่อรชนผู้มเมธาอนดมามีความระเล็ดกรู้ว่า พระเล็ดทธรรมเป็น
 ึ่งเล็ดที่เจนำมาซึ่งผลแลอนเล็ดงเล็ดอนนงใหญ่ ฟิงบริจาททพยเพราะเหตุจะรักษา
 ึ่งร่างกายของคน หรือบริจาทร่างกายเพราะเหตุจะรักษาชีวิตของคนไว้ หรือ
 ึ่งบริจาทชีวิตของคนเล็ดยเพราะเหตุที่เจรักษาพระเล็ดทธรรมไว้ หรือบริจาททั้ง
 ึ่งทพยทงกายทงชีวิต เพื่อจะเล็ดเล็ดบฟังพระธรรมทมิผลอนเล็ดงเล็ดอนนงใหญ่
 ึ่งเพราะฉนน กาดนเราควรจะเล็ดเล็ดชีวิตร่างกายของเราให้เป็นอาหารแก่มหายกษ
 ึ่งเพื่อจะเล็ดเล็ดบฟังพระเล็ดทธรรมให้เล็ดมดงความปราถนา

เมื่อพระเจ้าธรรมโศลกเทศทรวงพิจารณาเห็นเหตุดงนี้ จึงตรเล็ดว่า
 ึ่งข้าแต่่มหายกษผู้มอานุภาพ เราจะยอมทำตามถ้อยคำของท่าน ให้เป็นการ
 ึ่งเล็ดว่าเรัจประโยชน์ดงกนทงเล็ดองเฝ้าย ตรเล็ดดงนแลเล็ด ก็เล็ดเล็ดไปบนบรรพตทรวง
 ึ่งย่นอยุ่ยอดภูเขาแลเล็ด มีพระราชดำริเล็ดตรเล็ดประกาศว่า ข้าแต่่มเทพยดา
 ึ่งทงหลายผู้เจริณ ขอเทพยเจ้าทงปวงจงเล็ดเล็ดบคำของข้าพเจ้าไว้เป็นที่พยพยาน
 ึ่งข้าพเจ้าจะเล็ดเล็ดร่างกายพร้อมทงชีวิต ให้เป็นอาหารแก่มหายกษ เพื่อประโยชน์
 ึ่งจะฟังพระธรรมในกาดน จะเล็ดเล็ดปราถนามนุษย์เล็ดมบคิ แลเล็ดเล็ดวรคเล็ดมบคิ แล

พรหมสมบัติ แด่ดาวกสมบัติ แด่ปัจเจกพุทธสมบัติ แด่สมบัติทั่วทุกโลกบาด
 แด่จักรวาลสมบัติ แด่ณกามาพจรสมบัติ แด่สมบัติในพรหมโลก ๑๖ ชั้นฟ้า
 ก็ห้ามได้ โดยแท้ การที่ข้าพเจ้าได้ระว่างกาย แด่ชีวิตให้เป็นทานแก่มหาภัย
 ประสงค์จะสดับพระสัทธรรมในครั้งนี้ โดยปราศนาจะได้ตรัสเป็นพระพุทธรเจ้า
 อันตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณ เพื่อจะเปลื้องตนและชนสัตว์ให้พ้นจากจตุร โยฆ
 สงสาร ในอนาคตกาลภายภาคหน้า ขอเทพยเจ้าทั้งหลายจงเป็นที่พิยัพยาน
 ของข้าในกาลนี้

ในลำดับนั้น ท้าวโกศลียักษ์แปลงจึงกล่าวว่า ดูกรมหาราช ท่านจงโดด
 ลงมาโดยอากาศ ทำตนให้ตกลงตรงเข้าไปในปากเราในกาลนี้ พระเจ้าธรรม
 โสณทักราชจึงตรัสว่า ข้าแต่มหาภัย เราบริจาชีวิตของเรากับทั้งราช
 สมบัติของเราให้แก่ท่าน เพื่อประโยชน์จะฟังพระสัทธรรมของท่าน เพราะฉนั้น
 ท่านจงรับแสดงธรรมให้เราฟัง โดยเร็วพลันในกาลนี้ มีพระราชดำรัสดังนี้แล้ว
 ก็มีพระราชหฤทัยประกอบด้วยปีติโสมนัส จึงโดดลงมาจากยอดบรรพตโดย
 ทางนภาอากาศ

ในกาลนั้น ท้าวล็กกเทวราชยักษ์แปลง ไม่สามารถจะดำรงเพศเป็น
 ยักษ์อยู่ได้ ก็กลายเพศเป็นท้าวสหัสันยเทวราช เหาะขึ้นไปรับองค์พระเจ้า
 ธรรม โสณทักราชด้วยพระพาหา แด่สมณัสติพิยให้ถูกต้องประคองไว้แนบ
 พระอุระประเทศ อุ่มเหาะไปยังดาวดึงส์เทวสถาน ครั้นถึงจึงวางพระเจ้า
 ธรรม โสณทักราช ให้นัสสนาการเห็นอภินิหารทุกมีพลคีตาอาสน์ ณภายใต้
 ปาริณตกรุกขมุตแล้ว ก็บูชาด้วยเครื่องสักการมีมาตาแดของหอมที่พิยเป็นต้น

เมื่อจะแสดงธรรมให้พระเจ้าธรรมโศลกเทศกฟัง จึงกล่าวพระคาถาว่า

อนิจจา วต สํขารา	อุปฺปาตวยธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ	เตสํ วุปฺสโม สุขุ
อนิจจา สพฺพสํขารา	ยทา ปญฺญา ย ปสฺสตี
อถ นิพฺพินฺนํ ทุคฺเค	เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา

ความว่า สังขารทั้งหลายเป็นของไม่เที่ยง มีความเกิดขึ้นแต่ความ

เสื่อมไปเป็นธรรมดา เมื่อเกิดขึ้นเป็นรูปกายแล้วก็ดับไป ความระงับสังขาร

ได้ขึ้นเป็นความสุข บุคคลมาพิจารณาเห็นว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง

ด้วยปัญญาในกาลใด ผู้พิจารณาเห็นนั้น ก็ย่อมเห็นอภัยในทุกข์เมื่อเห็น

การที่มีความอภัยในทุกข์นี้ เป็นหนทางแห่งความบริสุทธิ์

เมื่อท้าวสักกเทวราชแสดงธรรมเทศนา แก่พระเจ้าธรรมโศลกเทศก

ดังนี้แล้ว จึงแสดงทิพยสมบัติในเทวโลก ให้พระเจ้าธรรมโศลกเทศก

ทอดพระเนตร แล้วจึงมีเทวดารัสว่า ดูกรมหาราช ความปราถนาของท่าน

ได้สำเร็จถึงที่สุดแล้ว คือท่านปราถนาจะทรงสถับพระธรรมเทศนา บัดนี้เรา

ก็ได้แสดงธรรมิกถาให้ท่านฟังแล้ว ท่านจงมนสิการทำไว้ในใจให้มั่นคงเกิด

ครันท้าวสักกเทวราชตรัสดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงสรรเสริญพระเจ้าธรรมโศลก

เทศกให้ยิ่งขึ้นไป จึงตรัสว่า ดูกรมหาราช ตัวท่านจักได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้า

ในโลก ทรงพระนามว่าโคตมสัมมตังความปราถนาของท่าน แล้วจักเป็นนายก

ผู้มีชาติศิวให้พ้นจากโอฆสังสาร ได้บรรลุมรรคผลนิพพานเป็นที่สุด บัดนี้

พระองค์จึงลงไปในมนุษยโลก แล้ววยราชสมบัติโดยทศพิธราชธรรมจรรยา

ไม่เห็นข้าเท่าใด ค่อยไปในอนาคตกาลภายหลัง ทานก็จักได้ตรัสเป็นพระพุทธรูป
ดีพัพัญญูในโลกนี้ ทำวชิรปาณัตริสต์ตั้งนแล้ว ก็พาพระเจ้าธรรมโศคนทก
ราชลงมาจากเทวโลก แล้วให้ประดิษฐานครองราชสมบัติอยู่ในเมืองพารา
ณดี เมื่อจะประสูติทพรให้เกิดความดีด้วยอายุยืนยาว จึงกล่าวพระคาถาว่า

ยาว ตัญจนุตติ เสเลนุโต จนุทสุริยา วิโรจนติ
ดาว ตัญจติ โส ราชา รชชํ ปาเลตุ สพพทา

ความว่า บรรพตอันแล้วด้วยศีลตามนามว่าดีเนรุคิริ ยังประดิษฐาน
อยู่ในโลกนี้ตราบใด พระจันทร์พระอาทิตย์ทั้งสอง ยังส่องโลกให้สว่างไสว
อยู่ตราบใดก็ดี พระองค์จึงเสวยราชย์รักษาแคว้นแคว้นราชธานีอยู่ทุกเมื่อ ดัน
ถาดตราบนนเทอญ

ทำวดีกกเทวราชประสูติทพรด้วยประการตั้งนแล้ว จึงตรัสสอนพระเจ้า
ธรรมโศคนทกราช ให้ตั้งอยู่ในพระอัมมาทธรรม แล้วนิวัตนาการกลับยัง
เทวโลกเข้าสู่เวชยันตวิมาน

ฝ่ายพระเจ้าธรรมโศคนทกราชนั้น ก็ทรงบำเพ็ญบุญญาภิสมภารมีทาน
บริจาคเป็นต้น ครั้นทำตายชนธ ดันพระชนม์ ก็ขึ้นไปบังเกิดในดุสิตเทวพิภพ

สตถา อิมํ ชมฺมเทสนํ อหริตฺวา สมนเดจฺพระบรมนราศฺภผู้ศาสดา
ทรงนำเรื่องในอดีตกาลมาตรัสเทศน์นาดังนแล้ว จึงทรงประกาศอริยสัจจกถา
เมื่อจบพระอริยสัจจเทศน์นาดังน ทพยดาแด่มนุษย์ทั้งหลายมากด้วยกัน
ต่างได้บรรตฺตรมาภิสมัยมีพระโสดาเป็นต้น สมนเดจฺพระทศพลจึงทรงประชุม

ชาดกว่า พระราชมารดาในครั้งนั้นกัลป์ชาติมา คือพระมหามายาพุทธมารดา
 ในกาลนี้ พระราชบิดาในครั้งนั้นกัลป์ชาติมา คือพระเจ้าสุทโธทรมหาราช
 พุทธบิดาในกาลนี้ ท้าววชิราปณีสักกเทวราชในครั้งนั้นกัลป์ชาติมา คือ
 พระอนุรุทธในกาลนี้ พระอัครมเหสีในครั้งนั้นกัลป์ชาติมา คือพระพิมพา
 ยโสธราในกาลนี้ ราชบริษัทยังหลายในครั้งนั้นกัลป์ชาติมา คือพุทธบริษัทย
 ในกาลนี้ พระยาธรรมโศลกทกราชในครั้งนั้นกัลป์ชาติมา คือพระศถาคคณัฏ
 ทานทั้งหลายจงทรงจำชาดกไว้ดังศถาคคณัฏดังมาในกาลนี้

จบธรรมโศลกชาดก

